

**Міністерство освіти та науки України
Київський національний торговельно-економічний
університет
Кафедра міжнародної економіки**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ БІЗНЕС
У ВИМІРІ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА
З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ**

Матеріали круглого столу

(Київ, 28 квітня 2016 року)

Київ 2016

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ
заборонено**

УДК 339.94 (477+061.ЄС)
ББК У9 (4 Укр)8

Національний бізнес у вимірі стратегічного партнерства
Н 35 з Європейським Союзом : матеріали круглого столу (Київ, 28 квітня
2016 р.) / відп. ред. А.А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.-екон.
у-т, 2016. – 80 с. – укр. та рос. мовами.

Розглядається сучасна проблематика розвитку та формування потенціалу національного бізнесу в контексті нових вимірів стратегічного партнерства з Європейським Союзом. Визначаються стратегічні вектори зовнішньоекономічної політики України та формат інтеграційного діалогу і торговельної дипломатії з метою активізації торговельно-економічного й екологічного співробітництва.

Матеріали доповідей друкуються в авторській редакції.

УДК 339.94 (477+061.ЄС)
ББК У9 (4 Укр)8

Редакційна колегія: А.А. Мазаракі (відп. ред.), ректор д.е.н., проф.;
С.В. Мельниченко, проректор з наукової роботи, д.е.н., проф.;
Т.М. Мельник, д.е.н., проф., завідувач кафедри міжнародної економіки.

Відповідальний за випуск: А.В. Бохан к.е.н., доц. кафедри міжнародної економіки

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>		6
Національний бізнес у просторі євроінтеграційної взаємодії		
<i>Мельник Т.М.</i>	Реалії та перспективи розвитку зовнішньоекономічного сектору України	7
<i>Гринюк Н. А.</i>	Євроінтеграційні пріоритети кооперативного сектору національної економіки	10
<i>Дубовик Т.В., Бучацька І.О.</i>	Детермінанти розвитку роздрібної торгівлі в Україні	12
<i>Дугінець Г.В.</i>	Значення малого і середнього бізнесу в умовах глобалізації світової економіки	14
<i>Жаліло Я.А.</i>	Щодо реалізації потенціалу Угоди про асоціацію для розвитку українського бізнесу	16
<i>Зубко О.В.</i>	Виклики розвитку високотехнологічних галузей України у просторі євроінтеграційної взаємодії	18
<i>Кожина А. В.</i>	Цифрова економіка як основний тренд економічного розвитку ЄС	20
<i>Кудирко Л.П.</i>	Інституціональні пастки в переорієнтації експорту вітчизняної металургійної продукції на ринки ЄС	22
<i>Мазур І.І., Желізко О.В.</i>	Механізм взаємодії тіньового бізнесу і тіньової політики	24
<i>Севрук І.М.</i>	Особливості взаємовідносин національного бізнесу з європейськими торговельними мережами	26

<i>Семенюк І.Ю.</i>	Експортна діяльність машинобудівних підприємств України за умов лібералізації торгівлі з ЄС	28
---------------------	---	----

Стратегічні вектори зовнішньоекономічної політики України

<i>Белінська Я. В.</i>	Напрями реформування монетарної політики на сучасному етапі розвитку України	30
<i>Біляк Ю.В.</i>	Вплив державного регулювання на фінансовий сектор України	32
<i>Головачова О.С.</i>	Вплив тарифної лібералізації ПВЗВТ з ЄС на сільське господарство України	34
<i>Ладиченко К.І.</i>	Стратегічні напрями партнерства України у Чорноморському регіоні	36
<i>Лошенюк О.В.</i>	Наслідки міжнародної трудової міграції на економіку України	38
<i>Молчанова Е.Ю.</i>	Підходи до формування зовнішньо-економічної політики України в новому економічному порядку	40
<i>Одрехівський М.В.</i>	Міжнародна інноваційна діяльність як стратегічний вектор зовнішньоекономічної політики України	42
<i>Самсонова Л.В.</i>	Макроекономические эффекты контрактных отношений для стран-реципиентов	44
<i>Присяжнюк Ю.І., Трофимчук А.П.</i>	Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Китаєм	46
<i>Савельєв Є.В., Куриляк В.Є.</i>	Соціально-економічна орієнтація валютно-курсової політики України: валютна рада чи офіційна доларизація	48
<i>Юхименко В. В.</i>	Проблеми розвитку зовнішньоекономічних відносин України	54

Міжнародний інтеграційний діалог і торговельна дипломатія в розвитку економіки України

<i>Артамонова Г.В., Коровайченко Н.Ю.</i>	Теоретичні засади дослідження комерційної дипломатії	56
<i>Бойко О.В.</i>	Розвиток транспортно-логістичних кластерів в контексті перспектив євроінтегації України	58
<i>Дьяченко О.В.</i>	Зовнішньоекономічна безпека України	60
<i>Кам'янецька О.В.</i>	Підтримка експортерів як складова зовнішньоекономічної політики країни	62
<i>Литвин С.М.</i>	Митні інновації на шляху до євроінтеграції	64
<i>Пугачевська К.С.</i>	Впровадження системи технічного регулювання ЄС в Україні	66
<i>Федун І. Л.</i>	Європейський Союз – міжнародний торговельний партнер України	68

Екологічні пріоритети торговельно-економічного співробітництва України

<i>Бохан А.В.</i>	Екологічні акценти в бізнес-дипломатії України та Німеччини	70
<i>Гадзало А. Я.</i>	Формування збалансованого природокористування в контексті євроінтеграції	72
<i>Дяків Р.С.</i>	Ділова активність в інноваційному форматі екологічного спрямування	74
<i>Іксарова Н.О.</i>	Екологізація бізнесу як фактор підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняної економіки	76
<i>Кравець П.В., Павліщук О.П.</i>	Європейське законодавство щодо забезпечення законності походження деревини та його вплив на лісову галузь України	78

ВСТУП

Глобалізаційні виклики та науково-технічний прогрес ХХІ ст. трансформують міжнародний простір економічних відносин країн, обумовлюючи здійснення модернізації суспільства та зростання значимості його консолідації в активізації стратегічного партнерства.

Загальноновизнаним трендом у світі є бізнес-ініціативи в організації новітніх форми ділових контактів, для яких характерна: інтенсифікація технологічних удосконалень, орієнтація на системне використання економічних, інноваційних, інвестиційних, інформаційних, природних, енергетичних, екологічних та інших ресурсів.

Представлена тематика круглого столу об'єднала науковців у форматі мобільних платформ задля обговорення проблем і виявлення можливостей реалізації потенціалу національного бізнесу в контексті нових вимірів стратегічного партнерства з Європейським Союзом.

У збірнику матеріалів конференції знайшли відображення актуальні соціально-економічні, правові та екологічні питання, що мають значний спектр прояву в сучасних тенденціях розвитку національного бізнесу в аспектах євроінтеграційної взаємодії.

Науковий і практичний інтерес становлять підходи до визначення стратегічних векторів зовнішньоекономічної політики України, грошово-кредитної політики у функціонуванні національного бізнесу, а також механізмів запобігання та протидії корупції у зовнішньоторговельній сфері.

Значну увагу приділено детермінантам міжнародного інтеграційного діалогу і торговельної дипломатії в розвитку економіки України, а також узагальнено зарубіжний досвід у спектрі протистояння впливам глобальних дисбалансів і ринкових біфуркацій. Матеріали конференції також включають пропозиції щодо утвердження екологічних пріоритетів у торговельно-економічному співробітництві України та напрямів його диверсифікації.

У процесі обговорення науковцями визначено стратегічні вектори розвитку національного бізнесу та партнерських відносин з іншими країнами. Створення дієвих механізмів у цій сфері передбачає конструктивність діалогу бізнес-еліт, що може бути досягнуто в площині ідеології, економіки, політики, безпеки та перспектив соціального, екологічного й культурного буття країни. І науковцям і бізнесменам є в цьому сенсі що сказати громадськості та привернути своїми розробками і пропозиціями увагу влади й урядовців, від ефективних дій яких багато в чому залежить мирне сьогодення і майбутнє благополуччя України.

АЦІОНАЛЬНИЙ БІЗНЕС У ПРОСТОРІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Мельник Т. М.

д.е.н., проф., зав. кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Економічний розвиток України нині гальмується потрійними боргами: за зовнішніми запозиченнями, дефіцитом бюджету та тривалим від'ємним сальдо торговельного балансу. Якщо два перших час від часу погашується за допомогою перемовин з кредиторами та зусиллями Уряду країни, то перевищення імпорту над експортом має перманентний характер.

Випередження впродовж тривалого часу темпів зростання імпорту над темпами зміни експорту за умов старіння виробничого апарата і відсутності реформування економіки призвело до втрати можливостей подальшого економічного зростання на існуючій технологічній базі. Серйозним фактором, який ще більше загострив ситуацію в українській економіці стала неоголошена війна з Російською Федерацією. Як наслідок у 2015 р. ВВП України зменшився на 10,0% порівняно з минулим роком, рівень безробіття досяг 9,5%, інфляції – 148,7%, зменшення реальних доходів населення становило 27,7%, падіння експорту – 30,9%, імпорту – 27,6%, а девальвація гривні за 2015 р. досягла майже 83,7% [1].

Нинішня модель взаємодії вітчизняної економіки зі світовим ринком не відповідає ні її потенційним можливостям, ні довгостроковим економічним інтересам. Ключовою проблемою зовнішнього сектора української економіки є диспропорційний нерациональний розподіл ресурсів, спрямованих на короткострокове одержання доходу. Наслідком цього є неефективна міжнародна спеціалізація, що сформувала небезпечну залежність національної економіки від кон'юнктури світових ринків, спричинивши високу вразливість для макроекономічної стабільності [2].

Індикатори соціально-економічного розвитку України за вказаний період свідчать про недостатнє конкурентне середовище та слабкі можливості піднесення конкурентоспроможності без суттєвого інституціонального та структурного реформування.

Як переконують дані, експорт України має переважно сировинний характер і складається з продукції перших технологічних переділів, причому частка сировинного експорту за останні 15 років зросла з 31,5% до 49,5%, у т.ч. за рахунок сільськогосподарської сировини у 4,7 раза. Негативною тенденцією є зменшення частки товарів інвестиційного призначення у структурі експорту з 57,1% у 2000 р. до 37,3% у 2015 р., причому за останні 5 років відбулось падіння на майже 27,6%. У географічній структурі експорту України на країни Митного союзу (Російська Федерація, Білорусь, Казахстан) у 2015 р. припадало 16,8%, на країни ЄС – 32,1% [1].

Звуженість географічної структури зовнішньої торгівлі спричинена переважно сировинним характером експорту та невідповідністю характеру міжгалузевої торгівлі України і внутрішньогалузевої торгівлі розвинених країн з глибоко диверсифікованими потребами забезпечених споживачів.

Протягом останніх років у владних структурах і публікаціях багатьох економістів набули поширення ідеї що стосуються впровадження в Україні політики селективного імпортозаміщення з метою активізації розвитку внутрішнього виробництва та зменшення імпортозалежності економіки у ключових видах економічної діяльності. Однак проект Закону про державну цільову програму імпортозаміщення у 2014 р. так і не було підтримано.

Через події останніх років та переміщення акцентів у структурі видатків бюджету на оборону і захист територіальної цілісності питання про перспективи використання політики імпортозаміщення тимчасово здаються примарними з огляду на:

- 1) залежність промисловості від проміжного імпорту, вартість якого зросла майже втричі у результаті девальвації національної грошової одиниці;
- 2) зношеність основних засобів у 2014 р. становила 83,5% [1], що вказує на екстенсивний тип господарювання з використанням існуючих виробничих потужностей, які за рівнем технологічності є вкрай застарілими, а відтак продукція, вироблена у такий спосіб не може бути конкурентоспроможною на зарубіжних ринках як за ціною, так і за рівнем технологічності;
- 3) ефективний розвиток промислового виробництва може бути можливим у результаті належного рівня інвестування з метою модернізації виробничого апарата для поліпшення якісних характеристик продуктованих у країні промислових виробів, однак нинішні процеси, що відбуваються в Україні, суттєво

підірвали довіру інвесторів, у результаті чого обсяги прямих іноземних інвестицій протягом 2013–2015 рр. скоротились на 25% [1].

Подальший розвиток економіки України може відбуватися за такими сценаріями: тотальна транснаціоналізація економіки України призведе до домінування глобальних корпорацій у ключових сферах, що з одного боку, надасть можливість створити робочі місця і сприятиме зростанню обсягів іноземного інвестування, і до втрати можливості контролю за національними ресурсами з іншого.

Згідно з другим сценарієм розвиток економіки супроводжуватиметься посиленням деструктивних процесів, зокрема в основних експортоорієнтованих видах економічної діяльності шляхом подальшого використання існуючих виробничих потужностей без їх модернізаційної перебудови, що на фоні технологічного прориву розвинених країн призведе до тотально низького рівня конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках та зведення до мінімуму експортного потенціалу.

Ця проблема особливо загострюється у разі тривалої багаторічної окупації східних регіонів, що забезпечували вагомий внесок у структуру експорту. І насамкінець, згідно з третім (оптимістичним) сценарієм, підписання Угоди про асоціацію попри існування її прихильників та критиків, все ж таки є кращим з наявних векторів економічного розвитку.

Незважаючи на труднощі в імплементації ряду обов'язкових положень для виходу українських експортерів на європейські ринки, європейська модель регулювання міжнародної торгівлі, у т.ч. у сфері технічного регулювання, стандартизації, сертифікації, метрології, є визнаною у світі і оцінено як одну із найбільш досконалих. А відтак реформування економіки і досягнення поставлених цілей у сфері зовнішньоекономічної діяльності перед ЄС є єдиним доступним варіантом з огляду за закриття російських ринків.

Література

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Структурні зміни та економічний розвиток України / [Геєць В.М., Шинкарук Л.В., Артёмова Т.І. та ін.] ; за ред Л.В. Шинкарука. – НАН України: Ін-т екон. та прогноз. – К., 2011. – 696 с.

Гринюк Н. А.

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ КООПЕРАТИВНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасний стан розвитку економіки характеризується стрімкими процесами глобалізації та інтеграції господарської діяльності, що є передумовами формування єдиного глобального світового господарства.

Однією із доволі потужних сфер інтеграції в світі є міжнародний кооперативний рух. Світовий кооперативний досвід, частиною якого є і українська кооперація, свідчить, що кооперація – це не лише тип виробництва чи форма господарської діяльності, а економічно обумовлена ідеологія господарювання в жорстких економічних умовах, у тому числі трансформаційних криз та глобалізації світового економічного простору.

Кооперативні форми діяльності є невід’ємною частиною сучасного господарства більшості держав: в світі діє більше 1 млн. кооперативних організацій понад 130 видів, які об’єднують близько 1 млрд. людей [1]; майже половину загальної кількості кооперативів у світі складають європейські кооперативи, членами яких є близько 150 млн. людей з 46 країн Європи [2].

Сьогодні кооперативний сектор економіки України знаходиться на стадії транзитивних змін і відображає радикальні перетворення як в економіці країни, так і в державі в цілому. Споживча кооперація України як важлива складова багатокладної економіки України в процесі реформувань спрямовує свої зусилля на створення власної моделі господарювання, адекватної ринковій економіці. Зовнішньоекономічна діяльність споживчої кооперації України повинна стати реальною і значною складовою її господарської діяльності, головними чином через зовнішньоторговельну діяльність, міжнародне інвестиційне співробітництво, міжнародну виробничу кооперацію, міжнародне науково-технічне співробітництво та обмін досвідом.

В умовах посилення інтеграції і глобалізації світо господарських зв’язків реформування зовнішньоторговельної діяльності споживчої кооперації України тісно пов’язано з діяльністю міжнародних кооперативних організацій, міжгалузевими відносинами. Основними стратегічними напрямками зовнішньоторговельної діяльності системи

споживчої кооперації України із зарубіжними кооперативними організаціями мають стати:

1. Розвиток співробітництва із кооперативними спілками країн Східної та Західної Європи, який передбачає:

- розвиток виробничої кооперації та спільне підприємництво;
- залучення іноземних інвестицій та трансфер технологій;
- запозичення українськими кооперативами досвіду діяльності в нових економічних умовах.

2. Розвиток співробітництва із кооперативними організаціями країн СНД та Балтії, основними напрямками якого мають стати:

- відновлення втрачених позицій на ринках даного регіону з використанням існуючих зв'язків з кооперативними організаціями;
- використання вигідного географічного розташування України в контексті надання споживчою кооперацією різноманітних послуг.

3. Вхідження організацій банківсько-кредитної системи Укоопспілки у Європейські кооперативні банківські об'єднання (Міжнародне Об'єднання Народних банків, Об'єднання кооперативних банків ЄС) з метою реалізації наступних завдань:

- покращення системи розрахунків при здійсненні міжнародної торгівлі між кооперативами;
- сприяння реорганізації та розвитку кооперативної та кредитної систем;
- одержання доступу до зарубіжних програм фінансування та технічної допомоги PHARE, TRANSFORM, TACIS.

Враховуючи досвід і результати діяльності світової споживчої кооперації, сучасний етап розвитку споживчої кооперації України повинен спрямовуватися на встановлення прямого, стійкого та довготривалого симбіозу виробничого та зовнішньоторговельного видів діяльності та прагнути до перетворення зовнішньоекономічного комплексу у динамічну та збалансовану виробничо-комерційну систему.

Література

1. Cooperative Values and Principles for Corporate Social Responsibility. International Day Cooperatives, 2014. – Way of access : <http://www.ica.coop>.
2. Successful Cooperative Development Models in East & Central Europe. Report of the COPAC Open Forum. 26-27 October 2014, Berlin.

Дубовик Т. В.

д.е.н., професор кафедри маркетингу та реклами
Київського національного торговельно-економічного університету

Буцацька І. О.

к.е.н., доцент кафедри маркетингу та реклами
Київського національного торговельно-економічного університету

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

Економічні перетворення, що відбуваються протягом останніх років в Україні, впливають на всі сфери життя населення, на кожную галузь окремо та на економіку країни загалом.

Економічна криза і подальша рецесія призвела до змін в соціальній структурі суспільства, внаслідок падіння реальних доходів населення, інфляції, зростання рівня безробіття, та модифікації купівельної поведінки українців, змусивши їх бути більш ощадливими і купувати тільки необхідні товари, послуги. Оскільки, основним спрямуванням діяльності торгівлі є забезпечення потреб населення у споживчих товарах, тому, великого значення для підприємств торгівлі набуває купівельна спроможність споживачів

Загальні тенденції розвитку сфери торгівлі будуть залежати, в першу чергу, від споживачів, їх можливостей, купівельної поведінки, системи цінностей, розвитку і впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та інших факторів [1].

За результатами дослідження авторів, український споживач в найближчі роки буде старший за віком, самотнім і біднішим, більш міським, і в той же час соціально і екологічно стурбованим і більш освіченим, який постійно знаходиться на зв'язку. Це дасть можливість роздрібним підприємствам торгівлі розробити стратегії, які б задовольняли споживача, який очікує цінність, зручність, благополуччя, соціальну етичність, прозорість і чесність в процесі вибору і купівлі товарів народного споживання.

Визначено детермінанти розвитку роздрібною торгівлі в Україні з урахуванням впливу змін споживчих тенденцій:

- збільшення частки населення старшого за віком і зниженням рівня народжуваності в Україні;
- удосконалення підприємствами торгівлі технології процесу продажу та покупки товарів, послуг споживачами, покупцями;
- збільшення кількості сімей зі зменшенням її розміру;

- зниження наявних доходів споживачів – споживачі поведуться більш ощадливо, використовуючи продумані процеси покупки і в той же час шукаючи прості задоволення;
- збільшення частки соціально та екологічно стурбованих споживачів;
- вплив рівня освіти.

Враховуючи швидкість впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сфері роздрібної торгівлі запропоновано застосування інноваційних бізнес-моделей керівництвом роздрібних підприємств торгівлі: тісна співпраця з виробниками продукції і гнучке реагування на вимоги споживачів щодо розробки нових продуктів, зменшення розмірів одиниць упаковки товарів, оптимізація ланцюгів поставок товарів, утилізації відходів; удосконалення системи доставки товарів через інтернет-магазини, врахування зручності здійснення споживачами покупки з дому (розумний будинок), або створити мережу місць видачі товарів; впровадження концепції напрацювання позитивного досвіду здійснення покупок споживачами товарів, послуг, враховуючи інтереси покупців, їх захоплення тощо, через різні канали зв'язку зі споживачем, в т.ч. і через мережу Інтернет; застосування концепції самообслуговування покупців «без черги»; контролювання витрат споживачів через мобільні додатки та технології; повна прозорість діяльності підприємств торгівлі для підтримки соціальних цінностей з етики, корпоративної соціальної відповідальності; врахування подальшої інтеграції з місцевим співтовариством, у т.ч. для участі в соціальних заходах та за участю благодійних організацій та підтримки соціально відповідальної діяльності; акцентування уваги споживача не на ціни на аналогічні товари, а на цінність пропозиції; запровадження 3D інтернет-торгівлі; створення для споживачів системи знижок щодо скорочення харчових відходів; застосування соціальних мереж для об'єднання споживачів, щоб створити дружню атмосферу; розвиток концепції інтернет-речей.

Таким чином, інформаційно-комунікаційні технології розширюють права і можливості споживачів за рахунок доступу до різноманітної інформації. Будучи завжди на зв'язку, споживачі можуть отримувати поточну та своєчасну інформацію, що може впливати на розвиток роздрібної торгівлі.

Література

1. Dubovyk T. Ethics of online marketing communications of trade business / T. Dubovyk // Економічний часопис-XXI. – 2014. – № 5-6. – pp. 94-97.

ЗНАЧЕННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Глобалізація світової економіки розширює сферу діяльності малих підприємницьких структур, які спочатку були орієнтовані на локальний ринок, а також формує умови для появи «глобальних МСП» (термін був введений компанією Маккінси). Для перших характерна певна пасивність, однак вони більше залучені в міжнародний поділ праці, наслідком чого є лібералізація світової економіки, прискорення науково-технічного прогресу і зміщення акценту на нематеріальні фактори виробництва. Другі ж орієнтуються на інтернаціональний характер діяльності (наприклад, міжнародні венчури і глобальні стартапи) [1]. Глобалізація світової економіки в даному випадку є якоюсь формою міжнародної конкуренції і архітектором нової економіки малого бізнесу, що веде до формування двох порівняно самостійних напрямків: революційний і еволюційний бізнес. У першій групі передбачається створення комерційних структур, основною метою яких є досягнення конкурентних переваг на базі створення нових факторів технологічного розвитку, який підтримується за рахунок збуту продукції та придбання ресурсів в більшості країнах світу.

Еволюційна глобалізація, в свою чергу, представляється об'єктивним історичним процесом інтегрування малого бізнесу в глобальний механізм конкуренції в результаті лібералізації, інтенсифікації НТП і все більше орієнтації на суто гуманістичні та соціальні пріоритети економіки. Якщо взяти середньостатистичну малу фірму (по Д. Берну – «миша») в цьому випадку слід говорити про специфічну економіку, яка характеризується такими параметрами, як зменшення життєвого циклу товарів, розширення меж ринку, ускладнення бізнес-процесів, зростання значення підприємницької ініціативи

Як наслідок впливу виділених рис, відбувається «висування» сильних сторін МСБ, зростають можливості функціонування в системі світогосподарських зв'язків, проте одночасно все більш виразно проявляються слабкості: невисока життєздатність, що проявляється в частих банкрутства; нетривалість існування,

нестійкість прибутковості, висока залежність від факторів зовнішнього середовища; дефіцит капіталу, складності фінансування; нестача інформації про ринки; складності із залученням висококваліфікованих працівників; висока залежність від компаній-постачальників і ринків збуту; одноосібний характер відповідальності підприємців за бізнес.

Отже, еволюційна глобалізація малого бізнесу призводить до того, що реалізується стратегія адаптації, яка орієнтується не лише на традиційну взаємодію між суб'єктами МСБ, а й на співпрацю з великим бізнесом. Так, наприклад, в товарному експорті США на малий бізнес припадає близько 16% (в даному випадку необхідно враховувати високу ємність внутрішнього ринку), в Нідерландах, Німеччині, Японії – близько 40%, у Франції – близько 20%. Одночасно має місце наступна закономірність: підприємство експортує тим більше, чим більше його розмір. Статистика підтверджує, що, наприклад, у Франції обсяги експорту залежать також від розмірів підприємств: дрібними фірмами з чисельністю від 10 до 50 зайнятих експортується в середньому 40-42% продукції; малими фірмами (з чисельністю зайнятих від 50 до 199 чол.) – вже 68%, а середніми фірмами (від 200 до 500 зайнятих) – понад 90%.

В результаті проведеного аналізу трансформації ролі малого та середнього бізнесу в світовій економіці в умовах глобалізації, дозволяє стверджувати наступне:

- МСБ, реалізуючи ключову функцію забезпечення соціально-економічної ефективності національної економіки, є сполучною ланкою в досягненні національних інтересів країн при тісній кооперації з ТНК;
- зміщення економічних відносин між центром і периферією в сферу науково-технічного прогресу при перманентній зміні технологічних укладів на їх ранніх етапах трансформують малі фірми в рушійну силу НТП і структурних змін в економіках країн, що актуально для всіх груп країн.

Література

1. Innovation Accelerators: Defining Characteristics Among Startup Assistance Organizations / by C. Scott Dempwolf, Jennifer Auer, and Michelle D'Ippolito Optimal Solutions Group, LLC College Park, MD 20740, October 2014.
2. The Small Business Investment Company (SBIC) Program Helping Meet the Capital Needs of American Small Business. – Wash., DC, 2015. – https://www.sba.gov/sites/default/files/articles/SBIC_Program_-_Standard_One-Pager.pdf

Жаліло Я. А.
к.е.н., пров. наук. співробітник
Інституту економіки та прогнозування НАН України

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ ДЛЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ

Імплементация Угоди про асоціацію України та ЄС є потужним інституційним зрушенням, яке містить як значні перспективи, так і ризики для вітчизняного бізнесу. Угода посилюватиме вимоги до конкурентоспроможності національної економіки через впровадження в Україні європейської моделі конкуренції.

Європейські підходи до сучасної конкурентоспроможності містяться, зокрема, у Стратегії «Renaissance of industry for sustainable Europe» («Відродження промисловості для сталого розвитку Європи» – RISE), ухваленій Резолюцією Європарламенту у 2013 році. У цьому документі країни ЄС визнають центральну роль *промисловості* у відновленні конкурентоспроможності та сталого зростання в Європі. Європейська стратегія «Європа-2020» також ставить за мету досягнення глобальної конкурентоспроможності на основі сталої *промислової бази* та поліпшення бізнес-клімату.

Відтак для реалізації позитивного потенціалу Угоди про асоціацію для розвитку українського бізнесу серед пріоритетів має бути перехід від застарілих, неефективних та фінансово обтяжливих патерналістських підходів галузевої підтримки до європейської моделі промислової політики, яка базується на засадах горизонтального стимулювання розвитку на основі створення сприятливого середовища для зростання.

Співпраця щодо модернізації промисловості України, і насамперед – її базових галузей, передбачена, зокрема, Статтею 379 Угоди про асоціацію. Цією статтею також окремо передбачено підтримку з боку ЄС вжиття заходів щодо стимулювання експорту в Україні та розвитку малого й середнього підприємництва (МСП). Стаття 381 програмує співробітництво у сфері видобувної промисловості та металургії з акцентами на обміні інформацією щодо перспектив розвитку, заходів реструктуризації та досягнення сталого розвитку цих галузей.

Отже, доречним видається узгодження промислової політики України з *стратегією RISE*, пріоритетні напрями якої цілком актуальні для України. Серед них:

- максимізація потенціалу внутрішнього ринку шляхом розвитку відповідної інфраструктури, забезпечення стабільного та передбачуваного регуляторного середовища, сприятливого для підприємництва та інновацій;

- забезпечення належної пропозиції та обґрунтованих цін критичних факторів виробництва (енергоресурси та сировина), підвищення енерго- та ресурсоефективності;

- сприяння інтеграції підприємств до глобальних ланцюгів вартості для зміцнення їх конкурентоспроможності та забезпечення доступу до глобальних ринків на сприятливіших умовах;

- впровадження інструментів регіонального розвитку на підтримку інновацій та підприємництва як чинників зміни промислової структури та зміцнення конкурентоспроможності;

- поглиблення сприятливості для промисловості інших сфер політики, зокрема – надання ділових послуг.

До цього переліку варто також додати пріоритети, які стосуються розв'язання у співпраці з європейськими партнерами *специфічних для України* на сучасному етапі проблем. Це:

- перебудова системи технічного регулювання: потрібно забезпечити доступність системи оцінки відповідності шляхом формування мережі оновлених сертифікаційних центрів;

- побудова системи державної допомоги суб'єктам господарювання на сучасних європейських засадах – відповідні повноваження покладено на Антимонопольний комітет України, між тим, він функціонально не спроможний сам збудувати новий інструментарій допомоги;

- конкурентна політика, яка орієнтована на виявлення проявів монопольної поведінки та спирається на широкий моніторинг ринків в тому числі – галузевими діловими об'єднаннями;

- впровадження сучасного інструментарію сприяння розвитку МСП на принципах Європейської хартії малих підприємств, з особливою увагою до впровадження досвіду інноваційного підприємництва, кластерного розвитку, інклюзії малого бізнесу у виробничі ланцюги великих корпорацій тощо.

Прийняття європейської моделі промислової політики – прямий шлях до інтенсифікації використання потенціалу Угоди про асоціацію, яка передбачає широкі можливості технічної співпраці – проте потребує для цього принципової сумісності напрямків розвитку.

Зубко О. В.

к.е.н., ст. викл. кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету

ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИХ ГАЛУЗЕЙ УКРАЇНИ У ПРОСТОРІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» передбачено дерегуляцію та розвиток підприємництва. Середньостроковою метою реформ у цій сфері визначено створення сприятливого середовища для ведення бізнесу, розвитку МСБ, залучення інвестицій, спрощення міжнародної торгівлі та підвищення ефективності ринку праці [1].

У 2016 р. для реального сектору економіки України головним завданням залишається подолання загальних проблем: оптимізація виробничих витрат, дефіцит робочої сили та ризику безпеки.

На сьогодні ціновий тиск як важіль конкуренції на зовнішніх ринках для українських товарів майже себе вичерпав. При недостатньому рівні кваліфікації робочої сили для заповнення ринкової потреби досить складно наростити внутрішню ефективність виробництва.

У короткостроковій перспективі загостриться питання інноваційного розвитку як промисловості, так і економіки у цілому. Згідно з даними Global Manufacturing Outlook, нарощення ефективності виробництва через впровадження інновацій та НДДКР стане однією з основних проблем на найближчі роки. З економічної точки зору, задача буде ще складніше [2]. На початку 2016 р. очікується сповільнення темпів розвитку промисловості, що неминуче відобразиться на обсязі експорту вітчизняної продукції.

Серед завдань нової економічної політики, визначених в Програмі діяльності КМУ та Стратегії «Україна – 2020», наголошується на необхідності:

- розроблення довгострокової стратегії розвитку високотехнологічних виробництв з визначенням галузей-драйверів, яка дасть можливість забезпечити створення нових робочих місць та повернення трудових мігрантів, переорієнтацію системи державного замовлення в освіті під завдання зазначеної стратегії;
- запровадження системного міжнародного просування українських виробників, у тому числі через міжнародні виставки, та України як зовнішнього виробничого майданчика для глобальних ринків та науково-дослідницької платформи для багатонаціональних високотехнологічних корпорацій;
- сприяння виходу на зовнішні ринки продукції з підвищеним вмістом доданої вартості та високотехнологічної продукції, а

також включення українських компаній в глобальні та регіональні коопераційні проекти і програм;

- забезпечення розбудови інноваційної інфраструктури та ефективної системи захисту інтелектуальної власності і трансферу технологій для залучення до роботи в Україні науково-дослідних центрів провідних багатонаціональних високотехнологічних корпорацій.

Серед високотехнологічних галузей з точки зору потенціалу ринку доречно виокремити ринок фармацевтичної продукції та електронного обладнання. Викликами для фармацевтичної промисловості України у короткостроковій перспективі будуть розробка ліків, виведення їх на ринок та цінова диференціація. Проблеми у науково-технічній та регуляторній сферах щодо розробки ліків створюють на тлі зростання конкуренції іноземних дженериків створюють серйозну загрозу фармацевтичній промисловості України. Через присутність великих фармацевтичних корпорацій ускладнюється вихід на ринок нових медичних препаратів, а отже, зростає конкуренція. Серед інших проблем для розвитку вітчизняної фармацевтичної промисловості слід назвати використання великими корпораціями цінкових стратегій зі знижками, розширення сегменту ліків, які відпускаються за безрецептурною формою, зменшення вимог щодо тестування препаратів тощо.

Основними викликами для ринку електронного обладнання України залишаються забезпечення належного рівня інноваційності та конкурентоспроможності. Динамічність розвитку цього ринку забезпечується, у першу чергу, активною діяльністю азійських компаній, які використовують дешеву робочу силу. Тому подальший розвиток ринку буде відбуватись з врахуванням співвідношення «ціна-якість», що неминуче призведе до скорочення прибутків у цьому сегменті високотехнологічної продукції. З огляду на це, за результатами досліджень Market Insider, доцільно зосередити зусилля щодо виробництва товарів у найбільш динамічній сфері – ІКТ.

Отже, виклики розвитку як високотехнологічних галузей, так і переробної промисловості України загалом у просторі євроінтеграційної взаємодії зумовлені зростанням рівня конкурентоспроможності та необхідністю реалізації інновацій у виробництві та управлінні.

Література

1. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020" : Указ Президента України № 5/2015 // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 6.
2. Top 3 Challenges in Industry // ReportLinker. – Режим доступу : <https://insight.reportlinker.com>.

Кожина А. В.

к.держ.упр., доцент, доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування Академії муніципального управління, Голова Інституту громадських стратегій, м. Київ

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ЯК ОСНОВНИЙ ТРЕНД ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЄС

Технологічний прогрес відкриває нові горизонти для соціального, економічного, культурного та духовного розвитку суспільства. Інформаційне суспільство та інформаційно-комунікативні технології породжують сучасні форми економічної діяльності, зокрема цифрову економіку.

Цифрова (електронна) економіка (*Digital economy*) – економіка, яка функціонує на електронних товарах та сервісах, що створюються електронним бізнесом та електронною комерцією [1], стрімко розвивається у всьому світі. Це є найбільш важливий фактор інновацій, конкурентоспроможності та зростання, і вона має величезний потенціал, передусім, для підприємців, малих і середніх підприємств [2].

Європейська Комісія придає значну увагу розвитку цифрової економіки, для чого прийнято низку рамкових та законодавчих документів, серед яких:

- Цифровий план дій для Європи (Digital Agenda for Europe),
- Промислова політика в епоху глобалізації (Industrial policy for the globalisation era),
- Інноваційний Союз (Innovation Union),
- План дій для підприємництва 2020 (The Entrepreneurship 2020 Action Plan) тощо.

Ще ретельно готується законодавча база щодо захисту інтелектуальної власності, приватних даних та кібернетичної безпеки. В структурі управління Європейської Комісії є посада Єврокомісара з цифрової економіки та суспільства, що означає значний фокус на важливості даної сфери для перспективи економічного розвитку країн ЄС [2].

Також ЄС має ключову внутрішню стратегічну ініціативу щодо формування Єдиного цифрового ринку, для чого створюються технічні можливості шляхом розширення доступу до швидкісного широкопasmового Інтернету та вживаються заходи з подолання цифрової нерівності населення.

На просторах ЄС створюються нові можливості для бізнесу та прискорення трансформації європейського бізнес-ландшафту за рахунок використання нових цифрових технологій, які можуть сприяти економічному зростанню і зайнятості.

Нові цифрові тенденції, такі як хмарні обчислення, мобільні веб-сервіси, інтелектуальні мережі й соціальні медіа, радикально змінюють бізнес-ландшафт, формують певний характер діяльності, межі підприємств і відповідальність керівників бізнесу. Ці тенденції дозволяють стимулювати інновації в бізнес-моделі, бізнес-мережі, передачу знань і доступ до міжнародних ринків.

Цифрова економіка відкриває значні можливості для обміну інформацією, освіти, прозорого врядування та ведення бізнесу, міжнародного співробітництва [2].

Сучасні технологічні досягнення несуть людству великі можливості, які використовують передусім розвинені країни світу. Нажаль, Україна поки що значно відстає в цифровому розвитку, як від світових лідерів, так і від країн ЄС. Передусім, в Україні низький рівень технологічного розвитку, відсутня інноваційна інфраструктура, недостатня законодавча база, низька кібербезпека інформаційного простору, наявні цифрова неграмотність та нерівність.

Втім, саме сфера розвитку високих технологій та цифрової економіки містить в Україні значний інноваційний потенціал і може стати опорою для економічного зростання держави та підвищення добробуту населення.

Для цього потрібно створення низки передумов на законодавчому, інституціональному, освітньому рівнях та запровадження економічних стимулів. Також варто впроваджувати позитивний досвід ЄС, зважаючи на певні проблемні аспекти. Це може забезпечити ефективніший цифровий розвиток, поширення цифрових технологій і сприяти цифровій інтеграції в ринки ЄС та світу.

Література

1. Електронна економіка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Digital economy. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/growth/sectors/digital-economy/index_en.htm.

Кудирко Л. П.

к.е.н., професор кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ПАСТКИ В ПЕРЕОРІЄНТАЦІЇ ЕКСПОРТУ ВІТЧИЗНЯНОЇ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА РИНКИ ЄС

Вітчизняна економіка характеризується високим рівнем відкритості, її зовнішня торгівля має відносно низький рівень диверсифікованості, зокрема у структурі експорту близько 40 % донедавна складала металургійна продукція [1]. Санкції з боку РФ та нові потенційні можливості з огляду подальшої лібералізації взаємної торгівлі між Україною та ЄС створюють перед вітчизняним бізнесом нові виклики, які потребують негайного вирішення.

Перспективи переорієнтації українського експорту металургійної продукції на ринок ЄС ускладнюються перш за все невідповідністю значної її частини європейським стандартам, а також незадовільними екологічними характеристиками такої продукції. Вже в середньостроковій перспективі ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС підштовхуватиме до необхідності повної гармонізації законодавства у сфері охорони довкілля щодо промислового забруднення і промислових загроз. Наразі металургійні підприємства України лишаються одними з найбільших промислових забруднювачів довкілля. У ст. 363 Угоди зазначено, що Україна зобов'язується поступово наближувати своє законодавство до права та політики ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища [2].

У Додатку ХХХ до Розділу V Угоди передбачені, зокрема, такі заходи щодо підвищення якості атмосферного повітря, як встановлення верхньої та нижньої межі оцінки, цільових та граничних значень та мети щодо зменшення впливу діоксиду сірки, діоксиду азоту та оксидів азоту, свинцю, бензолу та оксиду вуглецю, озону, суспендованих твердих частинок РМ 10 та РМ 2.5 протягом 3 років з дати набрання чинності Угодою; встановлення системи оцінки якості атмосферного повітря відносно забруднювачів атмосферного повітря; запровадження планів щодо якості атмосферного повітря для зон і агломерацій, де рівень забруднення перевищує граничну/цільову величину протягом 5 років з дати набрання чинності Угодою. Це вимагатиме значних інвестицій у модернізацію виробничих потужностей, причому, згідно ст. 262 Угоди, державна допомога для

інвестицій з метою забезпечення відповідності обов'язковим стандартам, визначеним Директивами ЄС, зазначеними у Додатку ХХХ до глави 6 Розділу V Угоди, протягом зазначеного в ньому періоду імплементації, зокрема, адаптації підприємств та обладнання до нових вимог, може бути дозволена в обсязі до 40 % прийнятних витрат. Згідно Додатку ХХХІ до глави 6 «Навколишнє середовище» Розділу V Угоди Україна взяла на себе зобов'язання щодо імплементації Кіотського протоколу, включаючи всі критерії відповідності для повного запровадження кіотських механізмів. Натомість, Україною все ще не ратифіковано «Поправку до Кіотського протоколу на виконання пункту 9 статті 3» (так звана «Дохійська поправка») щодо зобов'язань країн-учасниць на період з 01.01.2013 р. до 31.12.2020 р., у якій вона офіційно взяла на себе зобов'язання щодо такого рівня викидів парникових газів, який на період до 2020 р. не перевищуватиме 80% від рівня базового 1990 р. Це фактично означає лише нарощування викидів і не є прийнятним, зважаючи на підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Варто звернути увагу ще на одну інституційну пастку, з якою може зіткнутися металургійна галузь з огляду на повномасштабне впровадження в дію Угоди про асоціацію з ЄС. Зазначена Угода істотно обмежує використання прямої державної допомоги для модернізації галузі та підтримки вітчизняних виробників через жорсткі вимоги щодо захисту конкуренції та недискримінаційної торгівлі. У країнах ЄС допомога металургійній галузі надається лише на екологічні програми, здійснення підприємствами доконкурентної науково-дослідної діяльності, навчання персоналу, а також закриття потужностей, для чого використовуються неадресні горизонтальні програми субсидування.

Разом з тим, на наше переконання, використання саме такої практики з метою підтримки металургійної галузі України із залученням іноземних донорських організацій має сприяти технологічному розвитку вітчизняної металургії та забезпечити диверсифікацію асортиментної структури її експорту за рахунок більш високотехнологічної компоненти

Література

1. Інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>

Мазур І. І.

д.е.н., професор, завідувач кафедри підприємництва

Желізко О. В.

аспірант кафедри підприємництва

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ТІНЬОВОГО БІЗНЕСУ І ТІНЬОВОЇ ПОЛІТИКИ

За даними Світового банку і МВФ виведено в офшори з України за 2015 рік 14,2 млрд \$, що становить 15,7% від ВВП України; Україна займає 3-тє місце у світі по виведенню капіталу з країни після Росії та Мексики; починаючи з 2004 р. в середньому за рік з України виводилось капіталу на суму 11,7 млрд \$ (285,5 млрд. грн.) [1]. Ці дані яскраво вказують на актуальність обраної нами теми для України у контексті проблеми – національний бізнес у просторі євроінтеграційної взаємодії. Насамперед зупинимось на сутності тіньової економіки, яку слід розглядати системно і комплексно, а отже кожную її складову.

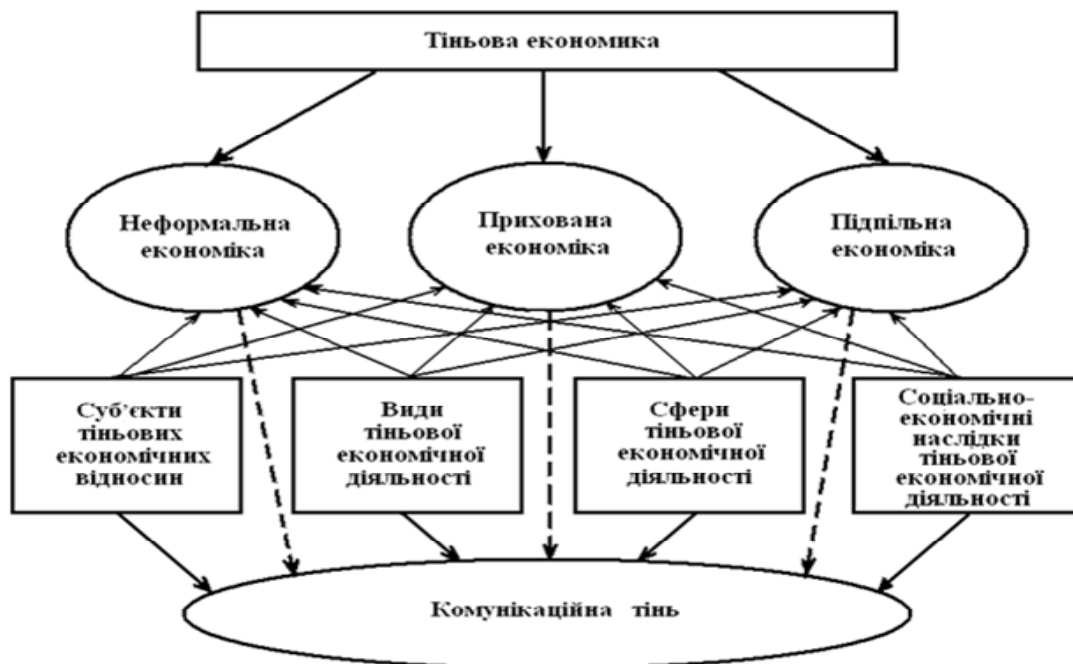

Рис. 1. Структура тіньової економіки [2, с. 50-51]

На рис. 1 подана структура тіньової економіки, де *неформальна* економіка – це нерегламентоване виробництво і надання послуг; *прихована* економіка – це легальне виробництво і продаж необлікованих продукції та надання послуг; *кримінальна* економіка – це заборонені види діяльності – корупція, наркоторгівля тощо [2].

Комунікаційна тінь – це економічна діяльність, зумовлена новітніми технологічними досягненнями інформаційного суспільства, яка

не підпадає під дію чинного законодавства та обліку офіційною статистикою, оскільки є віртуальною, тому й складно здійснювати: 1) оподаткування такої діяльності, 2) контроль за податковими надходженнями. Причини появи тіньової економіки можна поділити на: *загальні* та *часткові*. До загальних відносять будь-які заборони і обмеження; до часткових: податковий тягар; чисельні складні бюрократичні процедури, недовіра до влади, недовіра до судової системи тощо. Підсумовуючи, можна зазначити, що основні *причини мінізації* – високе податкове навантаження та неефективна система управління.

Історичні корені взаємодії тіньового бізнесу і тіньової економіки можна побачити у праці Ларіна Ю. (псевдонім М. Лур'є) «Частный капитал в СССР» [3]. Якщо розглядати *тіньову політику* як приватизацію політики з метою привласнення можливостей розпоряджатись державними ресурсами, то можна говорити про існування *тіньового державно-приватного партнерства* в Україні. Ця виявляється, з одного боку, у взаємодії між тіньовим бізнесом і тіньовою політикою, а з іншого – у взаємодії між тіньовою політикою та тіньовим бізнесом. Взаємодія між тіньовим бізнесом і тіньовою політикою полягає у створенні бізнесом тіньових схем для відмивання грошових коштів політикам створювати; купівля бізнесом адміністративних послуг і посадових місць влади; бізнес стає фінансовим донором для політиків. Взаємодії між тіньовою політикою та тіньовим бізнесом полягає у розподілі для «своїх» бізнесменів (родичів, кумів тощо) державних замовлень; задоволенні інтересів чиновника через створені бізнесом тіньові схеми; самозбереження незаконного ведення бізнесу (захист права власності чиновника). Наслідками такої взаємодії стає: безкарність підприємця при порушенні чинного законодавства; податкові пільги для «своїх»; порушення конкурсних умов і позбавлення конкуренції; використання державних ресурсів (фінансових, економічних, інтелектуальних, правових); врахування інтересів патронуваних фірм при розробці законодавчих і нормативних актів тощо.

Висновки. Тіньовий бізнес і тіньова політика в Україні – це дві сторони одного процесу в Україні, метою якого є розподіл ресурсів між «своїми». Тіньова політика створює умови для вигідного існування тіньового бізнесу. Для суспільства демонструється видимість активної боротьби із тіньовою економікою. Тіньові потоки куруються політиками з метою їх контролювати та розподіляти в «державних інтересах».

Література

1. Інтернет ресурс: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/ofshorne-visnazhennya-.html> Сергій Кораблін Офшорне виснаження. Дзеркало тижня № 17 від 13 травня 2016 року.
2. Мазур І. Детінізація економіки України: теорія і практика : монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 239 с.
3. Інтернет ресурс: <http://lib.rus.ec>. Ларин Ю. Частный капитал в СССР. – 1927

Севрук І. М.

к.е.н., асистент кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОВІДНОСИН НАЦІОНАЛЬНОГО БІЗНЕСУ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ТОРГОВЕЛЬНИМИ МЕРЕЖАМИ

Міжнародна практика свідчить про стрімкий розвиток сучасних типів магазинів та нарощення питомої ваги провідних європейських торговельних мереж. Наприклад, у Німеччині частка сучасних торговельних типів магазинів становить близько 90%, в інших країнах ЄС – близько 82%. П'ять провідних світових роздрібних мереж контролюють більше 60% роздрібною ринку продовольчих товарів у Франції та Великобританії.

Споживчий ринок продовольчих товарів в Україні відповідає загальносвітовій тенденції: поступово зростає частка організованої торгівлі – 55–60% ринку роздрібною торгівлі України, що свідчить також про зміну вподобань споживачів, які все частіше віддають перевагу організованій торгівлі на противагу неорганізованої. Щоправда, частка відкритих ринків та тіньового обороту все ще залишається суттєвою, що, у свою чергу, в умовах євроінтеграційних процесів створює перспективи для подальшого розвитку мережевої торгівлі.

У практичній діяльності європейських торговельних мереж (ЄТМ) маркетинг став певною філософією бізнесу, що можна охарактеризувати висловлюванням Пітера Друкера: «Маркетинг та інновації заробляють гроші, все інше – витрати». Комплексний аналіз практики впровадження маркетингових стратегій ЄТМ на ринку України свідчить, що на перших стадіях їх виходу на ринок України поширеною стратегією було створення підприємства «з нуля» (близько 50% від загальної кількості мереж), у той час як на більш зрілих фазах – злиття і поглинання та франчайзингові схеми. Більшість ЄТМ (60%) розвиваються в межах одного типу магазинів, що з позицій маркетингу вказує на помірний рівень диверсифікованості маркетингових програм. Особливістю вітчизняного споживчого ринку продовольчих товарів є підвищення чутливості споживачів до маркетингових заходів, які забезпечують насамперед цінові переваги пропозиції у торговельних мережах навіть на тлі спрощення асортиментного портфеля, а в окремих випадках, і зниження рівня сервісу обслуговування. У цьому контексті

спостерігається нарощення частки продажу товарів під ВТМ мережі (від 1,5 до 20% у 2013 р.), зокрема низького та середнього цінових сегментів (до 23%), що викликано кризовими явищами та зниженням купівельної спроможності покупців.

Водночас, імплементація маркетингових стратегій європейських роздрібних торговельних мереж в Україні, з одного боку, інтенсифікує розвиток як самих мереж, так і галузі загалом, проте, з іншого, – супроводжується цілою низкою негативних соціальних та економічних ефектів, що потребує застосування певних інституційних обмежень для їх зменшення.

До переліку об'єктів моніторингу та регламентацій, які можуть бути оцінені як можливе маніпулювання маркетинговими стратегіями, слід віднести: факти спотворення конкуренції шляхом узгодження цін між ключовими операторами ринку (у т.ч. з боку ТОВ «Метро кеш енд кері Україна», ТОВ «Ашан Україна Гіпермаркет», ПП «Білла Україна», ТОВ «Новус Україна», ПрАТ «Фуршет», ТОВ «Спар Україна», ПрАТ «Ікс 5 Рітейл Груп Україна»); агресивне нарощування ВТМ у структурі портфеля торговельних марок ЄТМ на тлі виведення національних торговельних марок (у середньому зменшення на 3%); недобросовісна реклама, що вводить в оману; мерчандайзингові технології; використання штрих-кодів торговельної мережі як засіб приховування країни походження товарів; дискримінація вітчизняних постачальників через механізми відстрочки оплати поставленого товару, пред'явлення низки додаткових договірних вимог, зокрема оплати додаткових послуг, бонусів тощо, впровадження внутрішніх і зазвичай дискримінаційних для національного постачальника стандартів якості, а також поступове нарощування європейськими мережами обсягів некритичного прямого імпорту тощо.

На нашу думку, дієвим інструментом регулювання діяльності ЄТМ (нарівні з виваженою регуляторною політикою держави) є суспільна думка споживачів та ділових партнерів, а також суспільних організацій, місцевих об'єднань та ін. Недержавні інституції у вигляді галузевих бізнес-асоціацій є надзвичайно важливим інструментом протидії зловживанню маркетинговими технологіями з боку великих роздрібних торговельних мереж.

Міжнародний досвід свідчить про ефективність запровадження Кодексу добросовісних практик. На наш погляд, вміння домовлятися між європейськими торговельними мережами та національними постачальниками є передумовою розвитку здорових партнерських взаємовідносин та запобігання виникненню конфліктів.

Семенюк І. Ю.
асистент кафедри менеджменту та адміністрування
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ЕКСПОРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ З ЄС

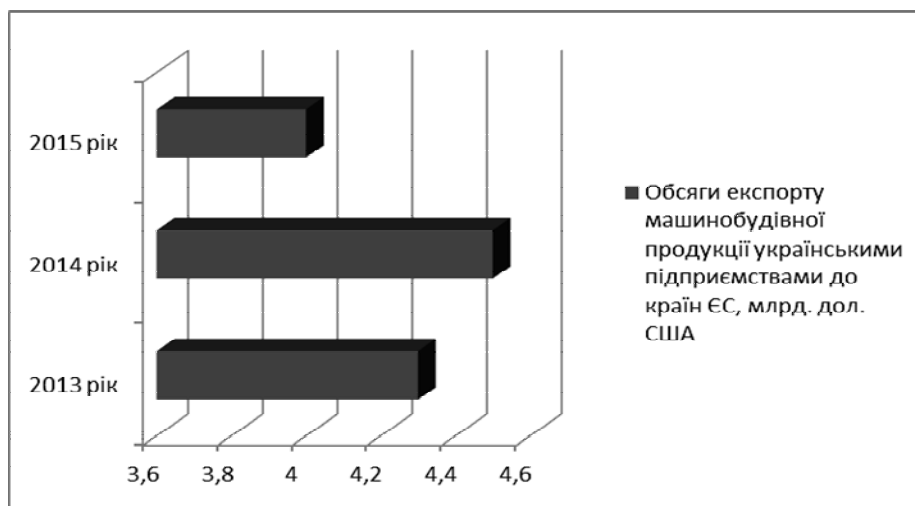
З 1 січня 2016 року в дію вступила зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, яка передбачена торговельною частиною Угоди про асоціацію. Крім того, паралельно з режимом вільної торгівлі впродовж двох років для українських експортерів діятиме також пільговий режим генеральної системи преференцій (GSP).

У вітчизняних товаровиробників ще до початку дії зони вільної торгівлі між Україною та ЄС була можливість адаптуватись до нових умов зовнішньоторговельних відносин з європейськими партнерами, оскільки з квітня 2014 року до кінця 2015 року в односторонньому порядку для українських експортерів було встановлено режим автономних торговельних преференцій, з моменту введення якого ставки увізного мита з боку Європейського Союзу встановлювались на рівні, який діє в перший рік після запровадження зони вільної торгівлі [1].

Продукція машинобудівних підприємств входить до п'ятірки основних груп товарів, які експортуються до країн Європейського Союзу, тому важливим є розуміння того, наскільки позитивно чи негативно впливає лібералізація торгівлі між Україною та ЄС на машинобудівний комплекс, який, як відомо, є найбільш вразливим до змін зовнішньоекономічного середовища.

За підсумками 2014 року, Європейський Союз став найбільшим торговельним партнером України, його частка у структурі вітчизняного експорту становила 31,5%, що на 5,3% більше, ніж у 2013 році. Хоча, зростання даного показника пов'язане, в першу чергу, з падінням експорту українських товарів до країн СНД [2], тим не менш, обсяг експорту продукції машинобудівних підприємств у травні-грудні 2014 року становив 2,9 млрд. дол. США, що на 0,6% більше, ніж за аналогічний період 2013 року.

В цілому, динаміка експорту машинобудівної продукції українськими підприємствами до країн ЄС, за рік до початку дії автономних преференцій та впродовж терміну їх застосування, зображена на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Динаміка експорту продукції машинобудівних підприємств України до ЄС у 2013–2015 рр. [3]

Як видно з рис. 1.1, незважаючи на зниження ставок ввізного мита з боку Європейського Союзу, експорт машинобудівної продукції українськими підприємствами, навпаки, зменшився у 2015 році на 11% порівняно з 2014 роком.

Беручи до уваги той факт, що у 2015 році відбулось значне зниження загального обсягу експорту українських товарів до країн ЄС, все ж залишається очевидним, що за час дії автономних торговельних преференцій, як перехідного періоду, підприємствам машинобудівної галузі не вдалось вирішити одну з головних проблем у торговельних відносинах з європейськими партнерами – відповідність продукції, яка експортується, європейським технічним та екологічним вимогам.

Однак, зважаючи на високий експортний потенціал машинобудівних підприємств України, варто все ж очікувати у довгостроковій перспективі більш позитивних результатів їх освоєння європейського ринку.

Література

1. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://www.me.gov.ua>
2. Семенюк І.Ю. Проблеми адаптація українських підприємств до євроінтеграційного процесу / І.Ю.Семенюк // Ефективна економіка. – 2015. – № 5. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://www.economy.nauka.com.ua>
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Белінська Я. В.

д.е.н., проф., зав. кафедри міжнародної економіки
Університету Державної фіскальної служби України

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У післякризовий період монетарна політика НБУ була вкрай неефективна і потребує реформування. Якщо порівняти заходи центральних банків країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у після кризовий період та НБУ 2014–2015 рр., то наслідком дії перших стала макроекономічна динаміка та ріст зайнятості, а в Україні монетарні заходи призвели до падіння ВВП на 12%. Низька дієвість монетарної політики проявляється у:

- неефективності емісійної політики НБУ та стагнації кредитування (якщо протягом 2010–2012 рр. частка банківських кредитів у джерелах фінансування підприємств України складала до 25%, то вже у 2014–2015 рр. вона впала до 19%, а емітовані НБУ кошти переважно потрапляли на валютний ринок);
- перевищенні у 2014 р. в 5,4 рази обсягів мобілізації коштів банків шляхом розміщення депозитних сертифікатів НБУ обсягів за 2013 р.;
- непрозорості процедур рефінансування;
- вибіркового підходу надання кредитів рефінансування; та відсутність обмежень на збільшення активів та надання нових кредитів для банків, які використовували кошти не лише на погашення своїх зобов'язань перед вкладниками, а й для надання кредитів або на операції з валютою;
- безпрецедентна девальвація національної валюти, що зробила неможливим для більшості позичальників обслуговування валютних позик, що стало однією з найважливіших причин зростання простроченої заборгованості (питома вага прострочених кредитів у кредитному портфелі банків на кінець 2015р. становила 21,3% (найвище значення у 2008–2010 рр. – 11,2%).

Непрофесійні дії НБУ призвели до тяжких наслідків, тягар яких було повністю перекладено на підприємства, банки та населення. Нерозуміння бізнесом і населенням політики НБУ та втрата довіри до його дій сприяли поширенню панічних настроїв і тінізації валютних операцій.

В основі реформування монетарної політики мають лежати сучасні підходи до: 1) управління, 2) менеджменту системних ризиків, що має пруденційний характер; 3) нетрадиційної монетарної політики, що орієнтує монетарні важелі на стимулювання реального сектора економіки як основу стабільності грошового обігу.

Ключовою проблемою розробки підходів до оновлення концепції монетарної політики є правильний вибір стратегічних і середньострокових цілей, а також проміжних орієнтирів. Монетарна політика має виходити з першочерговості завдання відновлення довіри до національної грошової одиниці як основи підвищення ефективності дій НБУ.

Для виправлення ситуації напрямами реформування монетарної політики на сучасному етапі мають стати:

- стабілізація вартості національної грошової одиниці шляхом узгодженого застосування антиінфляційних заходів і регулювання валютного ринку, здійснення процентної політики;
- оптимізація структури і обсягів готівкового обігу;
- вдосконалення форм та методів регулювання НБУ грошового безготівкового обороту в частині функціонування платіжних систем та формування єдиного інституту такого регулювання;
- підтримка збалансованості грошового ринку та структури грошової маси (грошових агрегатів), за термінами і рівнем ліквідності активів для забезпечення відповідності обсягів і структури грошової пропозиції реальним потребам економічних суб'єктів;
- підвищення інформаційної прозорості проведення монетарної політики НБУ; популяризація безготівкових платежів;
- використання пруденційного підходу в монетарній політиці, що орієнтований на упередження нагромадження системних ризиків;
- розвиток форм і методів регулювання платіжних інновацій; контроль за поширенням в обігу електронних грошей.

Біляк Ю. В.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту ім. Й. Завадського
Національного університету біоресурсів і природокористування

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ФІНАНСОВИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ

Вибір економічних відносин суб'єктів сфери фінансових послуг як об'єкта дослідження зумовлено необхідністю розробки нових науково обґрунтованих підходів до модернізації системи державного регулювання фінансового сектору економіки України.

Розглядаючи моделі регулювання та нагляд за діяльністю фінансового сектору, слід враховувати низку умов, які повинна задовольняти ефективна регулююча структура. Серед них можна виділити такі: чіткі цілі діяльності та функції; незалежність і підзвітність регулятора; достатність ресурсної бази для ефективного виконання регулюючих функцій; відповідне (гармонійне) законодавче середовище і достатність повноважень для застосування санкцій; можливість кількісної оцінки ефективності регулювання.

Законодавчо в Україні фінансова діяльність на ринку фінансових послуг регламентовано Законом України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001, де під фінансовими послугами розуміють «операції з фінансовими активами, які здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок або за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів». Зокрема, роль фінансових установ не вичерпується простим наданням послуг населенню, підприємству, державі.

Фінансові установи самостійно не створюють суспільного продукту, але побічно беруть участь у його створенні, забезпечуючи відтворювальний процес грошовими ресурсами і володіють здатністю коригувати його пропорції, темпи, масштаби. Тому всі складові фінансово-кредитної системи країни вважаються стратегічними секторами економіки і використовуються як інструмент державного регулювання. Останнім часом сфера фінансових послуг охоплює дедалі більший сегмент фінансового ринку України. При цьому фінансові установи як основні учасники такого ринку класифікуються, як правило, за критеріями фінансових послуг, але основною об'єднувальною ознакою таких суб'єктів є наявність в їхній

діяльності аспектів залучення грошових коштів з їх подальшим розміщенням на професійній основі та на власний ризик (шляхом надання фінансових послуг). Саме цей аспект і є особливим чинником інтересу держави, оскільки торкається публічних інтересів суспільства, а саме: дотримання інтересів вкладників, гарантування стабільності і платоспроможності відповідних фінансових установ тощо. Формами державного регулювання ринку фінансових послуг є ведення реєстрів фінансових установ, ліцензування, нормативно-правові акти, нагляд, заходи впливу. Правову основу державного регулювання у фінансовій сфері України утворюють: Конституція України; Цивільний і Господарський кодекси; закони України, що регламентують фінансову діяльність суб'єктів фінансового ринку; нормативні документи уповноважених державних органів [1].

Аналіз показує, що на теперішній час ліцензування діяльності фінансових установ, державний нагляд, а також профілактика правопорушень і правозастосування у сфері фінансових послуг України здійснюється значною кількістю державних органів за суб'єктною ознакою. Це призводить до існування в Україні децентралізованої системи державного регулювання ринку фінансових послуг, а саме: Національний банк України виконує функції регулятора ринку банківських послуг; Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку – ринків цінних паперів і похідних цінних паперів; Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України – інших ринків небанківських фінансових послуг; Антимонопольний комітет України та інші державні органи – регулюють фінансову діяльність суб'єктів всіх сегментів ринку фінансових послуг у межах повноважень, визначених законодавством.

Отже, з метою реалізації довгострокової стратегії реформування та розвитку фінансового сектора України нинішня система державного регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг потребує модернізації шляхом впровадження практики інтегрованого державного нагляду, відпрацювання механізмів співпраці між вже діючими органами державного регулювання, комплексного вдосконалення законодавства з його подальшою адаптацією до європейського законодавства, впровадження механізмів забезпечення стабільності та прозорості фінансової діяльності, захисту прав споживачів фінансових послуг.

Література

1. Близнюк О. Щодо розподілу повноважень у системі нагляду на фінансовому ринку // Цивільне право (процес). – 2005.– № 21(57) // www.yur-gazeta.com.

Головачова О. С.

к. е.н., ст. викладач кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету

ВПЛИВ ТАРИФНОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ПВЗВТ З ЄС НА СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ

Сільське господарство є головною ланкою у сфері продовольчої безпеки і однією з найбільш чутливих та вразливих до змін зовнішньоекономічної політики галузей, оскільки сільськогосподарська продукція потребує захисту для поживлення власного виробництва та підтримки конкурентоспроможності національного товаровиробника. Угода про асоціацію, складовою якої є Угода про Поглиблену та Всеосяжну Зону Вільної Торгівлі, має на меті запровадити умови для посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС та підтримувати зусилля України у поступовій адаптації її законодавства до вимог ЄС. Інструментами для цього є відкриття ринків шляхом послідовного скасування митних тарифів, надання безмитного доступу в рамках квот, а також масштабна гармонізація українського законодавства, норм та стандартів з тими, що діють у ЄС у різних прямо або опосередковано пов'язаних із торгівлею секторах [1].

Ринки сільськогосподарської продукції в ЄС є найбільш захищеними. Рівень митних тарифів на сільськогосподарську продукцію значно вище, ніж в інших секторах. Діюча середня ставка ввізного мита на сільськогосподарські товари до початку дії Угоди становила в ЄС 12,2%, тоді як в Україні – 9,2%. ЄС підтримує тарифні квоти на 4,8% тарифних ліній в основному це сільськогосподарські продукти.. Україна ж використовує тарифну квоту лише на цукор з тростини імпортом тарифом 50% понад тарифну квоту. Експорт продуктів вимагає обов'язкової ліцензії [2]. У свою чергу, Україна найбільше захищає ринок напоїв, цукру та виробів з цукру, кормів для тварин, зернових та м'ясної продукції. До більш ніж 90% тарифних ліній застосовується адвалерне мито, в той час як в ЄС застосовуються комбіновані ставки мита.

Варто зазначити, що усі ЗВТ, створені між ЄС та іншими країнами і групами країн, мають виключення, що стосуються саме сільського господарства. Найбільш лібералізованими є умови торгівлі сільськогосподарськими товарами у ЗВТ, які вони створюють із майбутніми членами ЄС. Несиметричність торговельних режимів між ЄС та Україною буде зменшена за рахунок: надання Україні

безмитного доступу до ринків окремих товарів у межах тарифних квот; досягнення домовленості щодо права України застосовувати спеціальні захисні заходи або додаткові умови лібералізації торгівлі щодо найбільш чутливих товарів; ЄС від використання експортних субсидій у двосторонній торгівлі з Україною [2].

ПВЗВТ передбачає негайне скасування діючих увізних мит на 35,2% товарних груп для України і на 83,1% товарних груп для ЄС зі встановленням Україною перехідних періодів тривалістю від 1 до 7 років на 52% тарифних ліній, часткову лібералізацію імпорту 9,8% тарифних ліній та безмитні тарифні квоти на 3,2% тарифних ліній. Для ЄС ПВЗВТ передбачає встановлення перехідних періодів тривалістю від 3 до 7 років на 2% тарифних ліній та безмитні тарифні квоти на 14,9% тарифних ліній.

Головний позитив ЗВТ з ЄС для сільськогосподарської торгівлі полягає в частковому усуненні несиметричності умов торгівлі між ЄС та Україною. Після створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС за умови належного інвестиційного клімату значні перспективи щодо збільшення експортних поставок відкриваються для вітчизняної харчової промисловості, кондитерської галузі, виробників продукції рослинництва та безалкогольних напоїв. Разом з тим, існує небезпека послаблення конкурентних позицій вітчизняних виробників м'яса та м'ясних продуктів, молочних продуктів, овочів та фруктів у результаті зростання імпорту з ЄС [3].

Однак важливо інше. ПВЗВТ – це стимул до розвитку економіки, який потребує гармонізації законодавства, стандартів та процедур сертифікації, підходів до забезпечення і контролю якості та безпеки продуктів харчування. Хоча наслідки підписання Угоди про асоціацію для сільського розвитку в короткостроковій перспективі будуть неоднозначними, у довгостроковому періоді вони, безумовно, будуть позитивними.

Література

1. ЄС-Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf.
2. Ринки сільськогосподарських товарів під впливом очікуваних змін торговельних режимів / Т. О. Осташко // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 3.
3. Оцінка впливу Угоди про асоціацію/ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України : наукова доповідь / за ред. В.М.Гейця, Т.О.Осташко, Шинкарук Л.В. – ДУ "Ін-т екон. та прогнозув. НАН України". – К., 2014. – 102 с.

Ладиченко К. І.

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНИ У ЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ

Процеси регіоналізації викликають численні дискусії щодо оцінки їх потенціалу для розвитку вітчизняної економіки. З одного боку, макроекономічні дисбаланси світової економіки призвели до уповільнення лібералізації міжнародної торгівлі та стимулювали інтерес до розвитку регіональних інтеграційних процесів, з іншого – численні інтеграційні проекти більшості регіонів світу залишаються скоріше політичними, ніж економічними об'єднаннями. Загострення відносин із Росією та курс та європейську інтеграцію ускладнили розвиток регіональних інтеграційних процесів. Власне Організація Чорноморського економічного співробітництва залишилась на сьогодні єдиним регіональним інтеграційним об'єднанням, яке здатне, завдяки специфіки організації діяльності, сприяти розширенню торговельних відносин України, як з країнами з трансформаційною економікою, так й з окремими країнами ЄС.

Для України співпраця в межах ОЧЕС – це можливість отримання певних політичних преференцій у Чорноморсько-Каспійському регіоні. Адже одним з пріоритетних завдань діяльності Співробітництва є посилення взаємодії з ЄС, насамперед через спільну участь у заходах високого рівня країн-членів ЄС та ОЧЕС, розроблення механізмів співробітництва у конкретних галузях, залучення країн-членів ЄС, що мають статус спостерігачів в ОЧЕС, до практичної діяльності Організації.

Пріоритетними напрямками діяльності України в ОЧЕС є участь у проектах, що стосуються розвитку транспортної інфраструктури, спільного ринку енергоносіїв, рекреації та туризму, впровадження інноваційних енергоощадних технологій.

Складнощі у діяльності ОЧЕС пов'язані в першу чергу з тим, що частина країн більш істотно співпрацює чи бере участь у інших інтернаціональних союзах політичного чи економічного характеру, зокрема ЄС. Незважаючи на це, до сих пір не розроблено концепції співпраці з європейським сусідом, що ускладнює реалізацію як конкретних проектів, так і розвитку інтеграції в ОЧЕС.

Слід відмітити, що труднощі функціонування ОЧЕС намітились з початку існування, що обумовлено наявністю у регіоні політико-

етнічних конфліктів, різним рівнем економічного розвитку країн-учасниць, різноспрямованістю їх політичних та зовнішньо-економічних цілей та обмеженістю фінансових ресурсів організації.

Відмітимо, що не зважаючи на те, що серед цілей діяльності ОЧЕС задекларовані як створення зони вільної торгівлі з вільним переміщенням товарів, послуг, капіталу, що сприяло б економічним контактам, виробничій кооперації та спільному інвестуванню, так й уніфікація митної системи країн регіонів, кроки в даних напрямках нажаль не реалізуються.

Ще одним виявом слабкості розвитку внутрішньо регіональних торговельних відносин є хронічний негативний торговельний баланс. Нажаль, країни не мають комплементарної структури торгівлі, адже внутрішній регіональний імпорт і експорт за основними групами товарів не перевищує 37%. Значне зменшення експорту відбулось за рахунок скорочення експорту продуктів харчування, металів, крім кольорових, та втрачання позиції на ринку машинобудування. Провідними товарами експорту на ринок країн ОЧЕС для України є залізо та сталь, обладнання для атомних реакторів, залізничне обладнання, електричне та електронне обладнання, вироби з заліза та сталі. В імпорті перше місце належить паливно-мастильним матеріалам.

Аналіз структури експорту готових виробів України до країн ОЧЕС з точки зору їх технологічної місткості та її порівняння з іншими країнами ОЧЕС показав переважання низько технологічних товарів, при чому їх частка постійно зростає.

Торгівля послугами в регіоні має більш позитивні тенденції. Більшість країн мають додатний баланс торгівлі послугами. Однак, ситуація у торгівлі послугами буде погіршуватись в зв'язку із зниженням безпеки перевезень територією України, а також продовженням терміну санкцій проти Росії у фінансовій сфері.

Організація Чорноморського економічного співробітництва є прикладом сучасної моделі проектно-галузевої інтеграції економік країн регіону, які різняться за господарською структурою, геополітичними інтересами, соціально-економічним рівнем розвитку, культурно-релігійним аспектом життєдіяльності. Не зважаючи на посилення впливу цих розходжень, економічне співробітництво держав в рамках ОЧЕС протягом існування відіграє значну роль у розвитку національних господарств, засновуючись на реалізації спільних проектів у транспортній, енергетичній та інших сферах. Необхідно використати переваги такого підходу до організації діяльності й в сфері організації спільної виробничої діяльності та для поживлення торговельної співпраці.

Лошенко О. В.
аспірант кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету

НАСЛІДКИ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Сьогодні в Україні під впливом економічних та політичних змін суттєво посилились процеси міжнародної трудової міграції. За даними ООН станом на 2015 р. чисельність мігрантів становила 4834,9 тис. осіб, що складає 11% від загальної чисельності населення [1]. Спеціальні дослідження та експертні оцінки дають підставу стверджувати, що реальна кількість працівників-мігрантів у десятки, а то й у сотні разів більша за офіційну. Це спричинено проблемою нелегальних мігрантів.

Загалом міжнародна трудова міграція має багато як позитивних, так і негативних наслідків. До позитивних наслідків трудової міграції в Україні, перш за все, потрібно відзначити можливість відчутного покращення матеріального становища заробітчан та їхніх рідних. За даними дослідження МОМ, відчутно помітно, що сім'ї з довгостроковими та короткостроковими мігрантами мають кращий фінансовий стан за сім'ї без трудових мігрантів [2].

Наступним позитивним наслідком трудової міграції є грошові перекази заробітчан, що також спричиняють можливий вклад фінансового капіталу заробітчан в економіку України. За даними МОМ, опитування трудових мігрантів показало, що в основному, грошові перекази мігрантів спрямовуються на заощадження, які у подальшому можуть бути направлені на відкриття власної справи, інвестування у цінні папери чи акції, на придбання товарів тривалого користування або повсякденного попиту тощо. Це не тільки покращить добробут заробітчан, але й збільшить кількість податкових відрахувань до державного бюджету, покращить ситуацію на місцевому ринку праці [2]. Так, наприклад, тільки за 9 місяців 2015 р. обсяги приватних грошових переказів в Україну становили 5,3 % від ВВП [3].

Ще одним позитивним наслідком трудової міграції є зменшення напруги на ринку праці. Еміграція робочої сили призводить до зменшення рівня безробіття в Україні. За останніми даними Державної служби статистики України на лютий 2016 р. кількість зареєстрованих безробітних склала 508,2 тис. осіб, а потреба роботодавців у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад) на даний період становила 38,9 тис. осіб, тобто навантаження

zareєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць (вакантих посад) складає 131 особу [4]. Така ситуація на ринку праці просто змушує мешканців України емігрувати.

За певних умов позитивним може виявитися вплив трудової міграції і на освітній рівень населення України. Перебуваючи в іншій країні, робоча сила може підвищувати свою кваліфікацію, професійні навички та загальноосвітній рівень, долучатись до передового управлінського та виробничого досвіду іноземних суб'єктів господарювання. Таким чином, відбувається підвищення конкурентоздатності трудових ресурсів, які після повернення на батьківщину, зможуть використати набуті ними знання на користь своєї держави. Проте подібна ситуація ймовірна лише за умови вдалого працевлаштування в іншій країні за спеціальністю.

Негативний вплив на освітній рівень населення України спричиняє проблема «відпливу умів». Унаслідок відтоку за кордон висококваліфікованих кадрів, в Україні гальмується розвиток науково-технічного прогресу.

Значним є перелік ризиків, пов'язаних із переміщенням української робочої сили за кордон у соціальній сфері. Скажімо, активізація міграційних процесів веде до руйнування родин заробітчан, якщо термін перебування за кордоном одного з її членів сягає декількох років. Також, оскільки мігранти позбавлені адекватного соціального захисту, то для них існує небезпека опинитися в нелюдських умовах існування і праці.

Отже, вплив трудової міграції на розвиток України є досить неоднозначним. Саме від дієвості державної міграційної політики, здатності належним чином керувати зовнішніми потоками населення й забезпечувати передумови задля попередження негативних проявів міжнародного переміщення робочої сили залежить, наскільки позитивним може бути соціально-економічний зиск від трудової міграції.

Література

1. Migration Report [Електронний ресурс] // UN. – 2015. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.un.org/en/Report2015Highlights.pdf>.
2. Міграція як чинник розвитку в Україні [Електронний ресурс] // Міжнародна організація з міграції. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://iom.org.ua>.
3. Офіційні статистичні матеріали Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: bank.gov.ua
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.org.ua>.

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В НОВОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПОРЯДКУ

Соціально-економічний прогрес України у сучасних умовах не можливий без міжнародних економічних взаємозв'язків між усіма ланками світового господарства і спирається на інтеграційний характер виробничих відносин, на процес використання існуючих виробничих відносин національних економік та поширення їх досягнень шляхом поглиблення міжнародних економічних відносин, особливо спеціалізацією та кооперацією виробництва, розвитку міжнародного поділу факторів виробництва та обміну його результатами на світовому ринку.

Повноцінне залучення України до міжнародних економічних відносин можливе через інтегрування в сучасну конфігурацію світового господарства, окремі частини якого різняться за рівнем ефективності економічного розвитку, господарської структури тощо. Однак виникає питання: саме якої структури. Формування ефективної структури глобального рівня була запропонована в дослідженнях провідних науковців з політології, соціології та економіки, зокрема, в наукових роботах представників класичного реалізму та неореалізму, лібералізму та неолібералізму, немарксистської парадигми та представників політико-філософських та політологічних концепцій (Зб. Бжезинського, І. Валлерштайна, Й. Галтунаг, Г. Киссинджера, Ч. Краутгаммера, С. Мендловиця, Е. Равенейла, Р. Фолька, Фукідіда, С. Хантінгтона, С. Хоффмана та ін.). Проте всіх їх поєднує дослідження подальшої еволюції світового порядку.

Вся різноманітність концептуальних трактувань зводиться до формування міжнародного порядку в двох основних підходах: політологічного та соціологічного. [1, с. 124] В рамках першого підходу основна роль у регулюванні міжнародних відносин, створенні міжнародної системи, що базується на законності, належить правовим нормам, діяльності міжнародних інститутів та інтеграційним процесам. Ідеологічною основою концепції є теорія мондеалізму. Другий соціологічний підхід є більш широким та дає можливість уникнути ідеологізації аналізу, враховувати інтереси не тільки держав і політичних інститутів, але й інтереси соціальних груп і конкретних людей. Однак в колі суперечок залишається питання регулювання. В даному аспекті є актуальним дослідження Зб. Бжезинського, який запропонував створити «співтовариство розвинутих країн» під ідейним та політичним керівництвом США.

У 60-х рр. С. Мендловиць та Р. Фольк обґрунтовували ідею концепцію «Рах Амеріcana». Друга концепція є ідеєю багатополярності, суть якої полягає в тому, що полюсами багатополярного миру повинні стати наймогутніші держави. (Г. Киссінджер). У різних авторів воно варіюється від трьох до восьми та зазвичай фігурує п'ять центрів сили – США, Європа, Японія, Росія й Китай, до яких інколи додаються Індія й Бразилія [2, 3].

Американський вчений Дж. Най вважає, що один із найпотужніших напрямків подальшого розвитку світового глобального простору об'єднає лише три економічні блоки: Європейський Союз, Північноамериканську зону вільної торгівлі (НАФТА) та зона Азіатсько-Тихоокеанської економічної співпраці (АТЕС) [4, С. 5–6]. А Бей О. зазначає, що «спостерігається боротьба між трьома центрами суперництва – США, Західною Європою та Японією» [5, С. 20]. На думку Новицького В.Є. ця тріада має всі необхідні умови для подальшої економічної інтеграції, поширеної на певному континенті: «Майбутнє світу визначатимуть не сучасні глобалізаційні тенденції, а саме регіоналізм, який приведе до того, що весь світ буде поділений на декілька потужних регіональних утворень» [6, С. 642].

Таким чином, вся різноманітність концептуальних трактувань зводиться до формування міжнародного порядку в політологічному підході. Враховуючі особливості сприятливих у природно-кліматичному відношенні райони, взаємодію природно-географічних факторів із історичними подіями, просторово-географічне розміщення господарської діяльності України виникає питання щодо доцільності реалізації існуючих стратегій зовнішньоекономічної політики нашої країни. Проблема їх реалізації полягає не лише у визначення та досягненні результатів, а осмислення свого місця в економічному просторі, який зазнає суттєвих змін. Формування зовнішньоекономічної політики України повинна реалізовуватися через осмислення свого геополітичного майбутнього в новому економічному порядку.

Література

1. Циганков П.О. Міжнародні відносини : навч. посіб. – М. : Нова школа, 1996. – 320 с.
2. Політична глобалістика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lektcii.com/1-37303.html>
3. Бінювська Л. Геополітичні виміри США й України в постбіполярному світі (за Генрі Кіссінджером) / Л. Бінювська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kyuu.edu.ua/vmv/v/05/binjovska.ht>
4. Най Дж. Какой мировой порядок? // США: экономика, политика, идеология. – 1992. – № 11. – С. 5–11.
5. Бей О. Підручник міжнародної політичної економії. Книга I. Теорія. – Мюнхен: Український вільний університет, 1994. – 245 с
6. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: підручник. – К. : КНЕУ, 2003. – 948 с.

Одрехівський М. В.

д.е.н., професор

Національний університет «Львівська політехніка»

МІЖНАРОДНА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Починаючи з 70-80-х років, у технічно розвинених країнах стали активно поширюватись різні форми міжнародного проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), які перш за все спрямовані на забезпечення великих технологічних проривів. Вирішення таких завдань потребує виконання складних програм НДДКР, значних фінансових, матеріально-технічних і людських ресурсів. Виникла міжнародна міжфірмова науково-технічна кооперація в інноваційних процесах. Це тривалі об'єднання фірм різних розмірів між собою і/або з університетами на основі угод про спільне фінансування НДДКР. Така кооперація націлена на вирішення довгострокових комерційних завдань, пов'язаних із глобальним поширенням нових технологій, скороченням строків розроблення й освоєння проектів, швидшим просуванням нових виробів на ринок.

У наш час практично всі промислові компанії розвинених країн активізують міжнародні міжфірмові зв'язки. Виділяють такі основні форми міжфірмового співробітництва, як: співпрацю в окремих видах наукової діяльності – «спільна науково-технічна і виробнича діяльність»; створення спільних підприємств (СП); поглинання новаторських малих підприємств (венчурних фірм) великими компаніями з метою одержання нових технологій – один із способів зміцнення власних інноваційних баз фірм; розподіл між фірмами витрат на НДДКР – ця форма розвивається у вигляді технічного співробітництва, обміну і передавання технологій, ноу-хау (непатентованих технологічних рішень), виробничого і технологічного досвіду, навчання технічного персоналу, установа і налагодження устаткування тощо; розподіл відповідальності між компаніями – засновниками консорціуму; створення науково-технічних альянсів та різного роду міжнародних інноваційних систем.

Міжнародна інноваційна система (МІС) – це сукупність взаємозв'язаних організацій (структур), зайнятих виробництвом і комерціалізацією інноваційних продуктів та продукції, малих і великих компаній, університетів, лабораторій, технопарків, технополісів,

інкубаторів та інноваційних центрів, а також інститутів правового, фінансового й соціального характеру, що забезпечують міжнародні інноваційні процеси.

У склад МІС входять такі структури, що: виробляють міжнародну економічну інноваційну політику; здійснюють регулювання інноваційною діяльністю на міжнародному, макро- та мезорівнях національних інноваційних систем; спрямовані на забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності матеріальними та нематеріальними ресурсами; приймають безпосередню участь у процесі створення, комерціалізації та практичного використання нових знань. Особливо актуальними сьогодні є структури, що в умовах глобалізації: посилюють інтеграційні процеси між системами створення, трансформації та практичного використання нового знання; здійснюють аналіз міжнародних потоків знань; організовують експорт, франчайзинг та імпорт технологій, патентів та ліцензій; організовують технологічні альянси між фірмами-резидентами різних держав, міжнародну торгівлю консалтинговими послугами, прямі іноземні інвестиції; реалізують спільні міжнародні науково-дослідні, проектно-конструкторські, дослідно-експериментальні та інноваційно-інвестиційні проекти; організовують спільні симпозиуми, конференції, семінари, публікації тощо.

Експорт найбільш простий спосіб виходу національних інноваційних систем (НІС) на зарубіжний ринок. Експорт вимагає найменших витрат ресурсів, тому що всі маркетингові функції в основному лягають на плечі посередників. Можна скористатися послугами незалежних міжнародних маркетингових посередників (непрямий маркетинг) або проводити експортні операції самостійно (прямий експорт). Франчайзинг, як і експорт – це достатньо простий і ефективний спосіб виходу на зовнішні ринки. В цьому випадку НІС (франчайзер) дає право використовувати свою інноваційну технологію, торгову марку і патент іншому підприємству (франчайзі), що знаходиться на території іноземної держави. Крім цього франчайзер забезпечує технічну підтримку, допомогу в організації маркетингової діяльності і у ряді випадків навчання персоналу.

З метою забезпечення синергетичного ефекту залучення нових технологій на економічне зростання НІС необхідним є імпорт високотехнологічної продукції та забезпечення міжнародних технологічних трансферів, організації міжнародної науково-дослідної діяльності в рамках НІС, організації процедури імпорту патентів на нові винаходи (винайдені не пізніше ніж 3 роки тому) для іноземних патентовласників тощо.

Самсонова Л. В.

аспирант кафедры международной экономики
Киевского национального торгово-экономического
университета

МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИЕ ЭФФЕКТЫ КОНТРАКТНЫХ ОТНОШЕНИЙ ДЛЯ СТРАН-РЕЦИПИЕНТОВ

Последствия развития контрактных отношений (далее КВ) варьируются в зависимости от их типа, сектора или отрасли и от сегмента цепочки создания добавленной стоимости, в котором они применяются. Путем КВ в страну привлекаются материальные и нематериальные активы. Параметры оценки их влияния на развитие стран-реципиентов аналогичны как и для прямых инвестиций – во внимание принимаются такие показатели как трудоустройство, добавленная стоимость, генерирования экспорта, распространение технологий, социальные и экологические эффекты. В каждой из названных категорий КВ могут обеспечить принимающей стране многочисленные выгоды; в сочетании они могут сделать позитивный вклад для их долгосрочного промышленного развития путем поддержки наращивания производственных мощностей и облегчения доступа к международным рынкам [1].

Выгоды, которые могут обеспечить КВ не являются априорными; степень в которой они проявятся зависит от производственных мощностей локальных фирм, баланса сил влияния между ними и ведущими ТНК, в такой же степени как от основных политических принципов в принимающих странах. Одно из главных преимуществ сотрудничества в рамках контрактных отношений заключается в гибкости взаимодействия с местными компаниями, которые обеспечивают ТНК имманентные стимулы для инвестирования в поддержание жизнеспособности своих партнеров путем распространения знаний, технологий и навыков. Такой подход позволяет принимающим странам реализовывать значительный потенциал в деле долгосрочного укрепления промышленных мощностей через целый ряд ключевых каналов влияния на процессы развития, таких, как обеспечение занятости, создание добавленной стоимости, генерирования экспорта и привлечения технологий [2].

Макроэкономические эффекты влияния КВ на процессы развития принимающих стран заключаются в следующем:

1. Создание рабочих мест и условия труда. Механизмы подрядного промышленного производства, аутсорсинг услуг и франчайзинг

вносят значительный вклад в обеспечение совокупной занятости в тех странах, где они применяются.

2. Созданная на местном уровне добавленная стоимость и экономические связи. КВ могут непосредственно обеспечить создание значительной добавленной стоимости, сделать важный вклад в ВВП стран, где применение таких способов находит широкое распространение. Существует обеспокоенность по поводу того, что добавленная стоимость при подрядном промышленном производстве чаще всего ограничивается в тех случаях, когда на подряд передаются процессы, составляющие лишь незначительный элемент всей производственно-сбытовой цепочки или конечного продукта.

3. Создание экспортных возможностей. КВ обеспечивают местным партнерам доступ к международным сетям ТНК; в случае ориентации этих способов производства на зарубежные рынки, это приводит к созданию значительных экспортных возможностей.

4. Трансфер технологий и навыков. Взаимоотношения в рамках КВ по сути является формой передачи интеллектуальной собственности местным партнерам под защитой контракта. По своей природе КВ стимулируют развитие местного предпринимательства; особенно выраженное положительное влияние на развитие предпринимательских навыков предоставляет франчайзинг.

5. Социальное и экологическое воздействие КВ могут служить механизмом передачи передовой международной социальной и природоохранной практики [3].

На основе всей совокупности вышеуказанных аспектов влияния КВ могут подкреплять или ускорять развитие местного производственного потенциала в принимающих странах. КВ стимулируют развитие отечественных предприятий и внутренние инвестиции в производительные активы, а также интеграцию отечественной экономической деятельности в глобальные производственно-сбытовые цепочки.

Литература

1. Trade Interconnectedness: The World with Global Value Chains jj IMF [Electronic resource]. – 2013. – Mode of access: <http://www.imf.org/external/jnp/jpp/jeng/2013j082613.pdf> – Date of access: 10.12.2013.
2. Sturgeon, T. and O. Memedovic (2011). Mapping Global Value Chains: Intermediate Goods Trade and Structural Change in the World Economy. Vienna: UNIDO.
3. UNCTAD (2011d) – WIR11. World Investment Report 2011: Non-Equity Modes of International Production and Development. New York and Geneva: United Nations

Присяжнюк Ю. І.

д.е.н., професор кафедри міжнародної економіки
Львівського національного університету імені Івана Франка

Трофимчук А. П.

аспірант
Львівського національного університету імені Івана Франка

ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КИТАЄМ

На місці України у сучасній системі світо-господарських зв'язків впливають конкретні зовнішньо- та внутрішньоекономічні фактори, що формують систему передумов, особливостей і шляхів економічного розвитку. Серед внутрішньоекономічних факторів принциповими є подолання політичної кризи в країні, що має особливий вплив на економічний розвиток. Дія зовнішньо-економічних факторів обумовлена, з одного боку станом розвитку форм зовнішньоекономічної діяльності, а з другого – умовами розвитку.

Зовнішньоторговельна діяльність України в останні роки зберегла такі тенденції як переважно сировинну спрямованість експорту, нераціональність товарної структури імпорту, деформовану географічну структуру експорту та імпорту аж до монопольної залежності від окремих країн.

На зовнішню торгівлю впливали також такі фактори як не конкурентоспроможність більшості підприємств, велика зовнішня заборгованість, недієва система митного контролю, нерегульованість торговельно-економічних відносин з країнами сусідами, нерозвиненість інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі інформаційна та кадрова незабезпеченість [1, ст. 107].

Китай залишається для України чи не єдиним «безпроблемним» зовнішнім джерелом модернізації та можливостей економічного зростання [2, ст. 44]. Розбудова стратегічної взаємодії з Китаєм є пріоритетним напрямом зовнішньої політики України на сучасному етапі. Схожість підходів щодо актуальних міжнародних питань, відсутність гострих проблем у двосторонніх відносинах, наявність значного потенціалу співпраці створюють необхідні передумови для її прогресивного та поступального розвитку [3, ст. 42].

Реалізація спільних економічних проектів вимагатиме поживлення українсько-китайського інвестиційного співробітництва, яке поки що не відповідає можливостям Китаю і потребам України.

Нарощування обсягів імпорту з КНР не супроводжується активізацією надходження інвестицій (китайські інвестиції в Україну складають не більше 1% загального обсягу прямих іноземних інвестицій), тоді як українські інвестиції в КНР практично відсутні.

Сьогодні Україна конче потребує інвестиційної підтримки всіх галузей економіки, забезпечення пріоритетного фінансування великих інфраструктурних об'єктів, що створюють нові робочі місця та сприяють пожвавленню економіки. Тому так важливо опрацювати алгоритм взаємодії і пошуку нових форм українсько-китайської співпраці в інвестиційній сфері, розглянути питання створення спільного інвестиційного фонду на паритетних засадах.

Україна готова сприяти розвитку двостороннього співробітництва в індустріально-інноваційній і науковій сферах. Але для цього необхідно розпочати роботу з опрацювання середньострокових і довгострокових планів співпраці між країнами методом виробничої кооперації та шляхом створення індустріальних парків і зон технологічного розвитку за участі китайського капіталу. Це має стати предметом повсякденної уваги відповідних наукових установ та державних відомств.

Українській стороні необхідно вивчити перспективу та практичні можливості участі України у реалізації амбітних китайських ініціатив з розбудови логістичного коридору між КНР і Європою в рамках реалізації проголошеної головою КНР Сі Цзіньпіном політики створення «Економічного поясу Великого Шовкового шляху».

Література

1. Грущинська Н.М. Міжнародна спеціалізація економіки України в умовах технологічних трансформацій. Монографія / Н.М. Грущинська. – К.: Стилос, 2011. – 346 с.
2. Гончарук А. І. Українсько-китайське стратегічне партнерство на сучасному етапі / А.І. Гончарук // Україна-Китай. Спеціальний випуск. – К: Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України, 2014, № 1(6) . – ст. 44-46.
3. Литвиненко О.В. Проблеми і перспективи / О.В. Литвиненко // Україна-Китай. Спеціальний випуск. – К: Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України, 2014, № 1(6) . – ст. 42–43.

Савельєв Є. В.

д.е.н., завідувач кафедри міжнародної економіки

Куриляк В. Є.

д.е.н., професор кафедри міжнародної економіки

Тернопільський національний економічний університет

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ОРІЄНТАЦІЯ ВАЛЮТНО- КУРСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ВАЛЮТНА РАДА ЧИ ОФІЦІЙНА ДОЛАРИЗАЦІЯ

1. До питання щодо стану соціально-економічного розвитку. Соціально-економічний розвиток України в останні роки характеризується зростаючим зниженням рівня та умов життя населення. Підґрунтям цих процесів є падіння обсягу ВВП, виробленого у середньому на одну особу, зменшення реальних доходів на душу населення, доступ до системи охорони здоров'я, освіти та певних груп товарів і послуг. Через це погіршується спосіб життя та прояви життєдіяльності людей у сферах виробництва і послуг. Зокрема, у розрахунку на одну особу в 2012–2013 рр. зупинився приріст фізичного обсягу ВВП, а в 2014–2015 рр. ця тенденція стала від'ємною у порівнянні з попереднім роком (табл. 1).

Таблиця 1

Індекси фізичного обсягу валового внутрішнього продукту у розрахунку на одну особу за 2000-2015 рр. (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя за 2014 рік – також без частини зони проведення АТО) (відсотків до попереднього року)

2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
104,5	105,9	100,5	100,2	93,7	90,0

2. Життєвий рівень населення як найважливіший пріоритет. Трансформація економіки України в останні десятиліття характеризується орієнтацією на розвиток сфери виробництва і послуг як свого роду «річ у собі». Важелі економічної політики модернізуються таким чином, що у пріоритетному становищі є бізнес, кінцевою метою якого вважається прибуток взагалі і чистий прибуток підприємця, зокрема. У наслідок такого підходу в системі розширеного відтворення саме фактор відтворення робочої сили виявляє себе неприродно слабо. Вона протягом всього періоду незалежності є найдешевшим ресурсом. Український політичний бомонд приймає цей факт як конкурентну перевагу країни. Однак, зарубіжні і національні інвестори не

можуть нею скористатися через те, що населення шукає собі роботу за межами національного ринку, де українські мігранти мають щонайменше втричі вищі заробітки.¹ За даними Світового банку, за межами України проживають до 7 млн. осіб, які народилися в Україні.²

Перетворення України у країну-вигнанця для самих українців є наслідком того, що фактор життєвого рівня органічно не вмонтований в економічний механізм держави. Такий підхід міг би бути прийнятним, якби в системі розширеного відтворення виробничих відносин фази виробництва, обміну, розподілу і споживання мали пряму взаємозалежність. Проте, кожна з цих фаз у некерованому просторі може виявляти себе по-різному і навзаєм впливати позитивно чи негативно на суспільно-економічний розвиток. Зрештою, для працюючих, на відміну від класу підприємців і політиків, вирішальним є забезпечення економічного добробуту, тобто високого рівня якості життя.

Таблиця 2

Середньомісячна заробітна плата в країнах Європи у 2015 році (в євро)*

№	Країна	€	№	Країна	€	№	Країна	€
1.	Норвегія	3527	13.	Італія	1898	25.	Латвія	504
2.	Люксембург	3189	14.	Іспанія	1615	26.	Угорщина	497
3.	Данія	3113	15.	Словенія	1000	27.	Сербія	436
4.	Франція	2449	16.	Португалія	805	28.	Боснія і Герцеговина	422
5.	Фінляндія	2321	17.	Польща	750	29.	Румунія	395
6.	Швеція	2268	18.	Словаччина	745	30.	Білорусь	353
7.	Ірландія	2160	19.	Естонія	735	31.	Болгарія	333
8.	Нідерланди	2136	20.	Хорватія	712	32.	Туреччина	277
9.	В. Британія	2010	21.	Греція	704	33.	Молдова	181
10.	Німеччина	2054	22.	Чехія	702	34.	УКРАЇНА	173

*Складено автором за джерелом: Карта європейських зарплат // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://divannaya-sotnya.com.ua/One_Photo_News/karta-vropeyskih-zarplat.html

Успішний економічний розвиток України на нинішньому етапі, включно зі створенням реальних передумов для євроінтеграції може набрати достатньої ваги у гео економічному і геополітичному просторі лише у випадку, коли українці матимуть достойний європейця життєвий рівень. Для цього не має іншого шляху, крім забезпечення працюючим європейського рівня заробітної плати. Нині

¹ Сирочук Н.А. Міжнародна трудова міграція українців до країн Європейського Союзу: фактори впливу / Н. А. Сирочук // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 12_kpi_2014.doc

² Кравчук К. Скільки українців працює за кордоном? / Константин Кравчук // Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://society.lb.ua/life/2013/11/28/243134_skilki_ukrainsiv_pratsyuie.html

за цим показником Україна посідає останнє місце в Європі (табл. 2). Якщо у 2015 р. середня заробітна плата в Україні складала 173 євро (у ЗМІ наводяться й інші розрахунки, зокрема 135 євро), то «планкою» для завдань на найближчі 2–3 роки має бути рівень 500 євро, тобто рівень більшості нових членів ЄС.

3. *Монетаристський фактор у формуванні життєвого рівня населення України.* З огляду на те, що життєвий рівень має в своїй основі заробітну плату, варто відзначити, що в умовах України номінальна заробітна плата має стійку тенденцію до зростання (табл. 3). Проте, через фактори монетарного порядку Україна при переведенні доходів по оплаті праці за курсом твердо конвертованих грошових одиниць має найнижчі рейтинги. Так, курс гривні до долара США за період з 2007 по 2015 рр. зріс з 5,0 до 21,9, а до євро відповідно з 6,9 до 24,2. При цьому, гривня, за оцінкою експертів видання The Economist, має рейтинг серед найбільш недооцінених валют світу³. Її курс до долара за індексом Біг-Маку має складати 7,3, що відповідає недооцінці національної грошової одиниці майже на 70%.

Таблиця 3

Курс гривні до долара США і євро (середнє за період) і середньомісячна номінальна заробітна плата у гривнях і євро*

Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Курс \$	5,0	5,4	7,8	7,9	8,0	8,0	8,0	11,9	21,9
Курс €	6,9	7,7	10,9	10,5	11,1	10,2	10,6	15,6	24,2
Зарплата UAH	1352	1806	1692	2250	2648	3041	3282	3408	4195
Зарплата €	195,9	234,5	155,2	214,3	238,6	298,1	309,6	218,5	173,3

*Складено автором за даними Держкомстату та НБУ.

4. *Валютні режими в умовах України.* В Україні за часи незалежності випробовувалися різні підходи щодо визначення режиму валютного курсу. Серед них плаваючий (1993р.), фіксовано-регульований (1994р.), режим регульованого плаваючого валютного курсу (1997 р.), режим валютного коридору (1998 р.), метод фіксингу на Українській міжбанківській біржі (1999 р.), плаваючий (2000-2003 рр.), поступовий перехід до вільного плавання (2006-2007 рр.), як середньозважена курсів покупців і продавців на міжбанківському валютному ринку за попередній день із можливістю відхилення ± 2 та його фіксація (2009-2012 рр.). Нині НБУ намагається реалізувати модель вільно плаваючого курсу.⁴

³ The Big Mac index / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economist.com/content/big-mac-index>

⁴ НБУ. Лист про наміри та Меморандум про економічну та фінансову політику, 21 липня 2015 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=20163929>; Гальчинський А. Плаваючий курс – це початок кінця адміністративного ринку / Анатолій Гальчинський // Дзеркало тижня, 21 лютого 2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/anatoliy-galchinskiy-plavayuchiy-kurs-ce-pochatok-kincy-a-administrativnogo-rinku-.html>

При виборі режиму валютного курсу важливо сформувавши ієрархію цілей, вирішення яких він має забезпечити. Багато авторів наголошують на макроекономічних завданнях: економічне зростання (ВВП), зменшення тіньового сектору економіки, повна зайнятість, зростання інвестицій, стримування інфляції, стимулювання економічної активності. Серед цілей грошово-кредитної політики називаються зростання заощаджень в іноземній валюті, розширення доступності кредитів, оптимізація платіжного балансу, зростання іноземних інвестицій, досягнення адекватного рівня валових резервів, обслуговування й виплата зовнішнього боргу.⁵

5. *Вибір валютного режиму.* Проблема вибору валютно-курсового режиму в науковій літературі та господарській практиці ще не отримала рішення, яке могло би бути беззаперечною підставою для використання у формуванні економічної політики. Економічна спільнота певною мірою розділилася на тих, хто вважає, що валютні курси не мають значення (монетаристи) і тих, хто переконаний, що валютні курси важливі, і тому інструменти валютно-курсової політики можуть і повинні бути частиною економічної політики.

У західній економічній думці, можна сказати, досягнуто консенсусу відносно того, що істина знаходиться десь посередині. Це треба розуміти як відсутність моделі режиму валютного курсу, який би однаково підходив для усіх країн чи часів. З огляду на це, слід детально вивчати національні умови та особливості, щоб обрати валютно-курсовий режим, що підходить конкретній країні. Лише так можна обрати такий режим валютного курсу, що відповідав би завданням економічного розвитку.⁶

Як було показано вище, для України при виборі режиму валютного курсу найбільшим пріоритетом має користуватися мета забезпечення європейського рівня життя населення, його добробуту. Для її вирішення треба вибрати альтернативу з двох моделей: валютної ради і режиму без суверенного платіжного засобу (який також називають офіційною доларизацією). Третій шлях – євроізація або вступ до зони євро у найближчий час не є реальним.

6. *Офіційна доларизація* передбачає відмову від національної валюти на користь іноземної. Як правило, вибираються долар, євро або єну. Це дає змогу уникнути ринкового розшарування у формі поділу на ринок фінансів, деномінований у національній валюті і

---

⁵ Валютно-курсова політика України : монографія / [М. І. Крупка, М. І. Кульчицький, Н. В. Жмурко, Д. В. Ванькович]. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – С. 11; Барсегян А.Г. Валютно-курсова політика України в системі макроекономічного регулювання. Автореф. канд. екон. наук: 08.00.02. К.:КНУ, 2007; Дзюблук О. В. Валютна політика: підручник / О. В. Дзюблук. –К. : Знання, 2007.

⁶ Сіску Т., Савельєв Є. (2016) Валютні режими і валютно-курсова політика України у вимірах «благословенної» і «неблагословенної» трійці / Томас Сіску, Євген Савельєв // Журнал європейської економіки. – 2016. – № 2; Siskou T., Savelyev Yev. (2016) Currency Regimes and Exchange Rate Policy in Ukraine in the Realm of «Blessed» and «Unblessed» Trinity / Tomas Siskou, Yevhen Savelyev. // Journal of European Economy. – № 2

ринок фінансів, деномінований у валюті іноземної держави. За умов офіційної доларизації відсутня проблема валютних дисбалансів, валютний ризик та ризик банківської паніки. Проте, для країни з великим ресурсним і кадровим потенціалом за офіційної доларизації центральний банк володіє обмеженими можливостями виконання ролі кредитора останньої інстанції та втрачає свої доходи від сеньйоражу. Крім того, прийняття моделі офіційної доларизації суттєво скорочує самостійність у формуванні і проведенні на міжнародному рівні власної грошово-кредитної політики.

7. *Валютна рада* є режимом валютного курсу, згідно з яким національна валюта забезпечена (більш ніж на 50 відсотків) резервами іноземної валюти, а обмін національної валюти на іноземну здійснюється на вимогу і за твердим обмінним курсом. Модель валютної ради передбачає, що грошово-кредитна політика підпорядковується простому правилу – емісія грошей допускається лише за наявності резерву іноземної валюти. Водночас, фіскальна дисципліна досягається механізмом здійснення емісії грошей лише за умови наявності резервів іноземної валюти. Зрештою, законодавче закріплення валютного курсу дозволяє убезпечити його від спекулятивних атак і таким чином забезпечує його стабільність впродовж більш тривалого часу.

Переваги валютної ради для країн із ринками, що формуються, як свідчать емпіричні дослідження, полягають також у відносно невисокому рівні інфляції порівняно з країнами, які використовують режими м'якої прив'язки чи вільним плаванням національних валют.

«Ахіллесовою п'ятою» валютної ради є втрата здатності грошово-кредитної політики впливати на циклічні потреби і асиметричні шоки. Крім того, валютний курс позбавляється функцій зміни умов міжнародної конкуренції, що має досягатися зниженням цін чи витрат на заробітну плату.

8. *Замальовки до української моделі валютної ради.* Зважуючи «за» і «проти» віддачі голосу за одну з моделей режиму валютного курсу в системі реформування української економіки, не можна не усвідомлювати їхню обмеженість в аспектах вирішення проблем економічної і суспільної кризи в Україні. Проте, ставка на режим валютної ради дозволяє стабілізувати фінансовий ринок і у короткі строки компенсувати падіння життєвого рівня населення, які стали наслідком прорахувань, зловживань, та корупційних рішень на користь окремих корумпованих олігархічних груп у валютно-курсовій політиці. Для цього треба знайти «золоту середину» між існуючим валютним курсом гривні і рівнем, який можна вважати «планкою» недооцінки гривні. Думається, що повернення валютного курсу гривні до долару на рівні 12,0 – 16,0 відповідало б національному консенсусу і повернуло довіру до банківської системи.

Сподівання на систему валютної ради мають своєю підставою їх успіх у Гонконзі (1983), Аргентині (1991), Естонії (1992), Литві (1994), Болгарії (1997), Боснії (1997). Для того, щоб Україна спромоглася повторити цей досвід не в гіршому вигляді, Україна має адаптувати його до своїх умов і завдань. Насамперед, треба створити механізм використання резервів, що «лежать на поверхні», серед них: розробка і реалізація політики імпортозаміщення; здійснення внутрішніх платіжних операцій виключно у гривнях; упередження схем заморожування валютних доходів за кордоном; прозорість ліквідації банків і продажу їхнього майна; вироблення системи боротьби з корупцією у сфері банкрутства банків; деофшоризація із поверненням капіталів з офшорних зон і країн; скасування системи валютного кредитування внутрішніх операцій бізнесу; фінансування дефіциту бюджету переважно через випуск облігацій; детінізація економіки щонайменше на 20%; створення механізму зменшення процесів стримування втечі капіталів.

9. *Заключення.* Варто наголосити на тому, що валютна рада є монетарним механізмом реформування економіки. Проте, вона спроможна суттєво покращити соціально-економічні показники розвитку України і насамперед сприяти доведенню життєвого рівня населення до середнього європейського рівня. На цій основі може бути створено умови для швидкого зниження інфляції, повернення довіри до національної валюти. Водночас, валютна рада – не панацея для вирішення всіх проблем економіки України. Нині має бути розроблена парадигма економічного зростання, складовою частиною якого стане оновлена концепція режиму валютного курсу.

Література

1. Goldstin, M. and Turner, P. (2004). Controlling Currency Mismatching in Emerging Markets, From Institute of International Economics. Retrieved on 04/12/2007 from <http://iie.com/book-store/342.html>.
2. Rose, A. (2011) Exchange Rate Regimes in the Modern Era: Fixed, Floating, and Flanky. Retrieved on 20/03/2016 from <http://faculty.haas.berkeley.edu/arose/fff.pdf>.
3. Siskou T., Savelyev Yev. (2016) Currency Regimes and Exchange Rate Policy in Ukraine in the Realm of «Blessed» and «Unblessed» Trinity / Tomas Siskou, Yevhen Savelyev. // Journal of European Economy. – № 2.
4. Taylor, B. J. (2008). The Role of the Exchange Rate in Monetary Policy. Retrieved on 14/4/2007 from <http://stanford.edu/~johntay/>.
5. Куриляк В. (2013) Україна в системі європейського та євразійського інтеграційних процесів / Віталіна Куриляк // Вісник економічної науки України. – № 1 (23). – С. 84-93.
6. Куриляк В. (2013) Україна в системі європейського та євразійського інтеграційних процесів / Віталіна Куриляк // Вісник економічної науки України. – № 1 (23). – С. 84-93.
7. Савельєв Є.В.(2015). Пріоритети у реформуванні української економіки / Євген Савельєв, Віталіна Куриляк // Економіка України, науковий журнал. – № 5. – С. 79-89.
8. Сіску Т., Савельєв Є. (2016) Валютні режими і валютно-курсова політика України у вимірах «благословенної» і «неблагословенної» трійці / Томас Сіску, Євген Савельєв // Журнал європейської економіки. – № 2.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

Протягом останніх років в економіці України спостерігаються кризові явища, які в значній мірі обумовлені проблемами в зовнішньоекономічному секторі, які пов'язані в першу чергу є зміною зовнішньополітичного і економічного вектору. Україна на кінець визначилась з інтеграційними пріоритетами, а саме інтеграцію до європейських структур. Як відомо була укладена Угода про асоціацію і зону вільної торгівлі України з Європейським Союзом. Проте, на шляху євроінтеграційних процесів України виникли ряд проблем.

Євроінтеграційні уподобання України стали не лише економічною, а важливою геополітичною подією – виходом із орбіти впливу Російської Федерації, з чим остання ніяк не може погодитись. Звідси і анексія Криму в наслідок чого Україна втратила частину свого експортного потенціалу, якій могла б використовувати для розвитку торговельних зв'язків з країнами-членами ЄС. Крім того, при розширенні торговельних зв'язків в результаті імплементації угоди в перспективі були б створенні умови і для вільного руху капіталів, що сприяло б залученню європейських інвестицій на Кримський півострів. Враховуючи особливості цього регіону, як найбільш сприятливої в світі туристичної та рекреаційної зони, це дало б можливість розбудувати в Криму відповідну інфраструктуру і сприяти економічному розвитку не тільки кримського регіону, але і України в цілому. Внаслідок російської анексії такі можливості були втрачені.

Бліцкриг в Криму спонукав Росію до подальших агресивних дій проти України. Мова йде про Донецьку і Луганську області, на території яких відбуваються військові дії, що привело до втрати значної частки експортного потенціалу України, у т.ч. і експорту до країн-членів ЄС. Це також впливає на особливості торговельних відносин України з ЄС в аспекті Угоди про зону вільної торгівлі. На Донбасі розташована більшість металургійної промисловості України, продукція якої займає найбільшу частку її товарного експорту, у т.ч. і в країни-члени ЄС. Підписання Угоди про зону вільної торгівлі створювало умови щодо збільшення обсягів експорту до ЄС, т. я. знімалися квоти на експорт цієї продукції. Проте, події на Донбасі не тільки не дають можливість скористатися цим положенням, а навпаки призвели на скорочення виробництва і експорту.

Треба також взяти до уваги, що значна частка зовнішньоекономічних зв'язків України припадала на Росію. Так, експорт до РФ становив в 2013 р. понад 25 % від загального обсягу українського експорту. Що стосується імпорту, то більше 40% необхідної їй продукції та товарів Україна в 2013 р. імпортувала з країн СНД, у т.ч. біля 80% з них з РФ. Це можна пояснити лише тим, що за минулі роки після проголошення незалежності Україна таки не спромоглася забезпечити диверсифікацію задоволення свої потреб у критичному імпорті (нафти, природного газу та ін.). Загострення політичних відносин з Росією негативно вплинули і на економічні відносини і в першу чергу скороченню обсягів експорту і імпорту. В результаті обсяг українського експорту в 2014 р. в порівнянні з 2013 зменшився на 15%, а обсяг імпорту – 28%. Протягом 2015 р. ця тенденція продовжилась (експорт і імпорт скоротився за цей рік приблизно на 30%) [1]. Україна пов'язана з РФ не лише торговельними зв'язками, а і виробничо-коопераційними. Багато українських підприємств, в першу чергу стратегічних (Южмаш, Мотор Січ і інші) працювали у тісній кооперації з підприємствами Росії. Ускладнення відносин з Росією, а також економічний спад неминуче негативно відбивається на діяльності цих підприємств, що призвело не лише до значних економічних, але і соціальних втрат. Україна вимушена вводити економічні санкції щодо РФ, що в більшій мірі негативно вплине на українську, а не російську економіку.

Компенсувати втрати на російському ринку за рахунок розширення присутності на європейському не вдалося. Не дивлячись на те, що ЄС в 2015 р. надав Україні преференції для переважної більшості товарів українського експорту, обсяг його до європейських країн скоротився більше ніж на 23%, а імпорт – на 27%. Це свідчить про недостатню конкурентоспроможність українських товарів на європейському ринку. Для вирішення проблем у зовнішньоекономічному секторі України необхідно значно підвищити конкурентоспроможність товарів українського експорту. Досягти цього можливо за рахунок забезпеченні умов, які сприяли б розвитку інноваційно-орієнтованих виробництв, збільшення коштів на проведення наукових досліджень і впровадження у виробництво інноваційних продуктів з боку провідних корпорацій, активному розвитку і функціонуванню малого інноваційного підприємництва, залучення до створення інноваційної інфраструктури провідних наукових закладів і університет.

Література

1. Державна служба статистики. [Інтернет-ресурс]. – Режим доступу : localh9st/C:/Users/Адміністратор.

МІЖНАРОДНИЙ ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ДІАЛОГ І ТОРГОВЕЛЬНА ДИПЛОМАТІЯ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Артамонова Г. В.

к.е.н, доц. кафедри міжнародної економіки

Коровайченко Н. Ю.

к.е.н, доц. кафедри міжнародної економіки

Київського національного торговельно-економічного університету

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

На сучасному етапі розвитку різноманітних форм міжнародної економічної діяльності особливої актуальності набуло завдання сприяння встановленню та підтримці міжнародних економічних зв'язків на мікрорівні за допомогою різноманітних інструментів, у тому числі і тих, якими традиційно користується дипломатія. Звідси виник окремий напрямок дипломатії – комерційна. Водночас, при аналізі відповідних заходів, що вживаються для відстоювання інтересів національних фірм на міжнародних ринках відбувається певне розходження у термінології.

У міжнародній практиці використовується термін «торговельна дипломатія» – діяльність, пов'язана з формуванням торговельної політики – участь у багатосторонніх переговорах, консультації з питань міжнародної торгівлі та вирішення спорів. Її метою є вплив на зовнішньоторговельну політику уряду та розроблення регуляторних заходів, що впливають на міжнародну торгівлю [1]. Отже, торговельну дипломатію слід відносити до рівня економічної і розглядати як один із її напрямів. Вживаним є термін «бізнес-дипломатія», що визначається як співпраця компанії (зокрема ТНК) з представниками уряду та неурядових організацій приймаючої країни з метою встановлення зв'язків та підтримки її діяльності [2].

Як свідчать дослідження ряду авторів [1–5], різниця між термінами «економічна» та «комерційна дипломатія» залежить від рівня та напрямку діяльності. Так, економічна дипломатія – це діяльність з реалізації національних економічних інтересів на світовій арені і захист економічної безпеки держави дипломатичними методами, головну координуючу роль в якій на національному рівні відіграє зовнішньополітичне відомство [4]. Тобто до завдань економічної дипломатії належать укладання міжнародних угод, що регулюють економічну сферу та відстоювання національних інтересів в рамках міжнародних організацій економічного спрямування. Коло дійових осіб в економічній дипломатії – це голови держав, прем'єр-

міністри, міністри, надзвичайні і повноважні послы та працівники дипломатичної місії нижчого рівня, які спеціалізуються у визначеній сфері, тобто спеціалізовані професійні комерційні дипломати. Як правило, вони є співробітниками дипломатичної місії або «комерційного представництва», зокрема торговельно-економічної місії, за кордоном з дипломатичним статусом.

Комерційна дипломатія – це є діяльність представників держави, що мають дипломатичний статус, метою якої є просування інтересів національного бізнесу у приймаючій країні [5]. Термін «комерційний дипломат» може інтерпретуватися у такі: «комерційний радник», «торговий аташе», «торговельний представник», «комерційний представник» та ін. Основні завдання комерційної дипломатії – це підтримка національних експортерів на зовнішніх ринках, просування експорту; діяльність із сприяння залученню прямих іноземних інвестицій; діяльність зі сприяння розвитку науково-технічного співробітництва між підприємствами.

Основними одержувачами послуг комерційної дипломатії є приватні фірми з країни походження або приймаючої країни. Уряд країни походження також отримує вигоду від комерційних послуг дипломатії, оскільки вплив відбувається в обох напрямках: успішні компанії можуть поліпшити імідж країни і уряду, а «успішні» уряд і країна позитивно впливають на імідж самих фірм. У довгостроковій перспективі, якщо міжнародний бізнес успішно розвивається, через комерційну дипломатію економіка приймаючої країни також виграє від розширення економічних зв'язків та інтеграції. У складній ситуації, в якій опинилась Україна в результаті втрати деяких традиційних експортних ринків, наразі актуальним стає пошук нових торговельних партнерів і утримання існуючих позицій. Отже життєво необхідною стає розробка понятійно-категоріального апарата для реалізації вказаних завдань.

Література

1. Tussie D. Trade Diplomacy / D. Tussie // The Oxford Handbook of Modern Diplomacy. – Mar 2013. [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://www.oxfordhandbooks.com/>
2. Introduction: Business Diplomacy / J.Kesteleyn, S. Riordan, H. Ruël // The Hague Journal of Diplomacy. – 2014. – Volume 9, Issue 4. – pp. 303 – 309.
3. Reuvers, S., Ruel, H. J. M. Research on Commercial Diplomacy: Review and Implications / S. Reuvers, H. J. M. Ruel // Commercial Diplomacy and International Business: a conceptual and empirical exploration. – 2012. – Mode of access: <http://essay.utwente.nl>
4. Чугаєнко Ю.О. Економічна дипломатія в системі управління зовнішньо-економічною діяльністю держави / Ю.О. Чугаєнко // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №3(141). – С. 59-69
5. Ruel, H.J.M. & Zuidema, L. The effectiveness of commercial diplomacy: a survey among Dutch embassies and consulates. // Discussion papers in Diplomacy. – 2012. – Mode of access: // <http://www.cliendael.nl>

Бойко О.В.

д.е.н, доцент

доцент кафедри будівельного виробництва та управління проектами

Запорізький національний технічний університет

РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ В КОНТЕКСТІ ПЕРСПЕКТИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Процеси інтеграції, посилення міжнародної конкуренції та фінансової нестабільності в економіці обумовлюють пошук нових форм виробництва, організації бізнесу та зміни парадигми управління конкурентоспроможністю. В таких умовах конкурентоспроможність і економічний розвиток забезпечують не окремі фірми або підприємства, а кластерні формування господарюючих суб'єктів, що функціонують на принципах симбіозу конкуренції та співпраці.

Найбільш успішну практику кластероутворення на різних рівнях економіки демонструють країни ЄС, в переважній більшості яких принцип кластеризації широко ефективно реалізується на національному, регіональному, а також муніципальному рівнях. Незважаючи на те, що пріоритетом у економічно розвинутих країнах визначено розвиток кластерів у високотехнологічних галузях, на даний час процеси кластеризації охопили сферу транспортно-логістичних послуг. Сегмент транспортно-логістичних кластерів (ТЛК) достатньо великий і має тенденцію до збільшення, адже попит на ці послуги в ЄС зростає в 2,5 рази скоріше, ніж ВВП по мірі інтеграції економіки країн – членів ЄС в єдиний економічний простір [1]. У Європейській мережі ТЛК можна виділити 25 первинних (primary) і близько 60 вторинних (secondary), з яких 4 первинних кластера класифікують як глобальні логістичні – на базі мегаполісів Лондона і Парижа, міських агломерацій Франкфурт-Рейн-Майн і Рандстад Голланд. При цьому транспортно-логістична кластеризація в ЄС розглядається як особливість сучасного етапу розвитку єврологістики та формування єдиного Пан'європейського транспортно-логістичного простору.

Популярність транспортно-виробничих кластерів у ЄС постійно зростає, так само як і кількість організацій та ініціативних груп по їх підтримці. Європейська комісія започаткувала ініціативу INNOVA, яка готує щорічний звіт – Європейський Кластерний Огляд. Європейський Кластерний Альянс та INNO-Policy Trend Chart, в рамках PRO INNO Europe Initiative, а також Global Cluster Initiative Survey в Cluster Initiative Green Book не лише працюють над періодичними оглядами розвитку кластерів в ЄС, а також здійснюють підтримку великої кількості академічних досліджень [2]

Євроінтеграційні прагнення України вимагають адаптації європейського досвіду щодо створення законодавчої бази розвитку мережі ТЛК. Незважаючи на розпочату в Україні діяльність з формування ТЛК вона не має системного характеру, при цьому відповідна нормативно-правова база перебуває на стадії розробки. Одними з перших документів стали Державна програма розвитку промисловості на 2003–2011 роки, для виконання якої розроблено Концепцію створення кластерів в Україні [3]; з метою підтримки формування транскордонних кластерів – Проект «Національної стратегії створення і ведення транскордонних кластерів» (2008 р.).

На даний час успішний розвиток ТЛК здійснюється в тих регіонах країни, де виявлено конкурентні переваги компаній з урахуванням їх територіального розміщення. Серед вже діючих у транспортно-логістичній сфері, слід виділити ТЛК «Закарпаття» та «Південні ворота України», діяльність яких сприяє процесам міжрегіональної кооперації і розвитку міжнародного співробітництва.

За функціональним призначенням ТЛК є обслуговуючим, що задовольняє потреби інших учасників шляхом надання транспортно-логістичних послуг щодо забезпечення зв'язку між економічними суб'єктами. Формування ТЛК передбачає організаційно-економічну взаємодію підприємств, що виконують різні функції, але об'єднані вирішенням єдиного завдання – забезпечення транспортування та доставки товарів від виробників до їх споживачів, результатом якого є комплексний продукт – надійний та якісний сервіс транспортного обслуговування, створений зусиллями всіх учасників, починаючи з тих, хто займався науковими розробками та підготовкою кадрів, і закінчуючи транспортними підприємствами та логістичними посередниками. Виступаючи в якості ефективної інфраструктури для інших сітьових структур, ТЛК сприяють формуванню виробничих кластерів завдяки позитивному механізму зворотного зв'язку, забезпечують використання потенціалу підприємств різних сфер і галузей, і тим самим створюють сприятливі умови для розвитку бізнесу. З позиції вищезазначеного розвиток ТЛК можливо визначити в числі пріоритетних напрямків на шляху до ЄС.

Література

1. Смирнов І. Г. Процеси транспортно-логістичної кластеризації в Європейському Союзі та Україна: площини взаємодії / І. Г. Смирнов / Publishing house Education and Science s.r.o. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>
2. Сорока Р. Ю. Промислова політика та кластеризація економіки [Електронний ресурс] // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2010. – №2. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua>
3. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення кластерів в Україні» [Електронний ресурс]: <http://www.me.gov.ua>

Дьяченко О.В.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки,
Київського національного торговельно-економічного університету

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

Важливою ланкою економічної безпеки країни є її незалежність у зовнішньоекономічній діяльності, насамперед у сфері зовнішньої торгівлі. Зміст цієї складової економічної безпеки розкривається у праві держави самостійно вирішувати зовнішні економічні питання без втручання іншої держави [1], формувати і проводити зовнішню політику, бути суб'єктом міжнародних відносин. У сфері зовнішніх відносин кожна держава має враховувати суверенітет інших держав, тому міжнародне спілкування здійснюється у формі взаємних угод, узгоджених між ними правил.

Зовнішньоекономічна безпека полягає у спроможності держави протистояти впливу зовнішніх негативних чинників і мінімізувати заподіяні ними збитки, активно використовувати участь у світовому поділі праці для створення сприятливих умов розвитку експортного потенціалу і раціоналізації імпорту; забезпечувати відповідність зовнішньоторгівельної діяльності національним економічним інтересам.

Показники зовнішньоекономічної безпеки України наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Показники зовнішньо економічної безпеки України за 1996–2015 рр.

Роки	Відкритість економіки, %	Коефіцієнт покриття експортом імпорту	Експортна квота, %	Коефіцієнт імпортової залежності	Частка імпорту у внутрішньому споживанні країни, %	Індекс умов торгівлі (ціновий)
1	2	3	4	5	6	7
1996	85,2	1,02	43,0	42,2	18,6	-
1997	74,8	1,02	37,8	37,0	16,0	82,0
1998	108,8	1,02	55,0	53,8	23,5	-
1999	101,4	1,17	54,7	46,7	21,2	-
2000	102,4	1,20	55,8	46,6	21,9	-
2001	93,4	1,17	50,4	43,0	19,8	109,7
2002	91,4	1,21	50,1	41,3	19,4	109,6
2003	99,6	1,12	52,5	47,1	21,4	101,8
2004	102,7	1,22	56,5	46,2	20,6	112,2
2005	89,0	1,03	45,2	43,8	19,4	94,1
2006	84,6	0,94	41,0	43,6	19,8	100,4
2007	83,3	0,89	39,2	44,1	19,9	106,8
2008	93,8	0,86	43,3	50,6	22,5	100,1
2009	82,2	0,97	40,6	41,6	19,4	73,8

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
2010	95,1	0,95	46,4	48,7	21,1	106,7
2011	104,4	0,92	50,0	54,3	23,4	104,1
2012	98,6	0,90	46,6	52,0	22,6	89,0
2013	88,4	0,92	42,3	46,1	20,8	99,8
2014	94,6	1,08	49,0	45,6	18,1	96,4
2015	68,5	1,12	36,2	32,4	-	91,6

Джерело: розраховано автором за [2, 3, 4].

Забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України вимагає вжиття таких заходів:

- зменшення імпортової залежності країни від сировини та палива;
- визначення напрямів підтримки з боку держави високотехнологічних галузей, виробництва наукомісткої продукції з метою підвищення її частки в експорті;
- підтримки традиційних напрямів спеціалізації України в міжнародному поділі праці (авіакосмічна та лазерна промисловість, електрозварювальне виробництво, суднобудування; виробництво сільгосппродукції);
- забезпечення імпортих надходжень передових технологій та продукції, які сприятимуть модернізації національної економіки, створенню замкнутих технологічних циклів, зміцненню економічного суверенітету України;
- розвитку вітчизняного імпортозамінного виробництва, що надасть змогу зменшувати імпорт закордонних аналогів;
- розроблення економічно обґрунтованої системи тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності з метою насичення внутрішнього ринку необхідними товарами.

Література

1. Ткаленко С.І. Економічний суверенітет у контексті забезпечення економічної безпеки України / С.І. Ткаленко // Стратегія економічного розвитку України. – 2014. – № 34. – С. 52–57.
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Мінекономрозвитку України від 29.10.2013 р. № 1277.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Кам'янецька О. В.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету

ПІДТРИМКА ЕКСПОРТЕРІВ ЯК СКЛАДОВА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇНИ

В умовах інтернаціоналізації та глобалізації господарської діяльності зростає роль зовнішньоекономічної політики в системі державного регулювання. Зовнішньоекономічна політика держави повинна характеризуватись, як цілеспрямована комплексна програма дій законодавчої та виконавчої влади щодо розвитку і підвищення ефективності всієї сукупності зовнішньоекономічних зв'язків. З зовнішньоекономічною політикою держави тісно пов'язано державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, яке спрямоване на вирішення стратегічних завдань національної економіки і зміцнення зовнішньоекономічного комплексу країни.

Виявлення та аналіз особливостей розвитку сучасних систем підтримки експорту в розвинених країнах, нових тенденцій застосування підтримки в країнах з економікою, яка швидко розвивається, країнах Східної Європи, в умовах несприятливих для ведення зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаних з кризовими явищами у світовій економіці, є одною з умов об'єктивної оцінки успішності становлення і функціонування системи підтримки експорту. Не дивлячись на те, що останнім часом глобальна економіка показує деяку позитивну динаміку, темпи економічного розвитку продовжують залишатися невисокими, а головне – нестабільними, що пов'язано зі значною невизначеністю розвитку світового господарства.

Зовнішньоекономічна політика держави є визначальною складовою частиною зовнішньої політики країни, важливим засобом зміцнення національної економічної безпеки. Досить часто уряди країн формують зовнішню політику держави, розвивають зовнішньополітичні зв'язки, приймають ті чи інші важливі політичні рішення та ініціативи, ґрунтуючись на вимогах зовнішньоекономічної політики, залишаючи «за дужками» етнічні, релігійні, культурні та інші чинники.

Зовнішньоекономічна політика тісно пов'язана із внутрішньою стратегією економічного і соціального розвитку країни, та основні принципи зовнішньоекономічної політики країни повинні базуватися на особливостях економічної ситуації.

Одночасно зовнішньоекономічна політика суттєво впливає на зміст і темпи здійснення внутрішньої соціально-економічної політики і може ефективно сприяти реалізації внутрішніх соціально-економічних програм. Результати реалізації зовнішньоекономічної політики впливають на структуру і динаміку інвестицій, темпи розвитку, ефективність суспільного виробництва.

В розвинених країнах державна підтримка експорту давно стала важливою складовою зовнішньоекономічної політики та використовує широкий спектр заходів та інструментів. Практично всі розвинені країни швидко відреагували на зміну світової кон'юнктури в період кризи, провівши заходи по модернізації своїх національних систем підтримки експорту, збільшивши їх гнучкість і комплексність використовуваних механізмів.

Незважаючи на те, що в останні 10–15 років більшість країн включалися в процес зовнішньоторговельної лібералізації, що виявляється в усуненні кількісних обмежень та зниження тарифів, загальний рівень тарифного захисту залишається досить високим. Світова фінансова криза сприяла збільшенню кількості протекціоністських заходів і практик, що застосовуються урядами різних країн для захисту внутрішнього ринку. З початку фінансово-економічної кризи було зафіксовано значне зростання кількості протекціоністських заходів, в основному нетарифного характеру – це ліцензування, вимоги про технічний відповідно і про безпеку продукції тощо.

Таким чином, зараз перед Україною стоїть стратегічне завдання – це вдосконалення національної системи підтримки експорту на базі створення комплексної та повноцінної експортної інфраструктури, що міститиме увесь арсенал заходів та інструментів для підтримки українських експортерів та підвищення їх конкурентоспроможності на світових ринках. Від успішної реалізації цього завдання буде залежати, чи зможе Україна інтегруватися у світову економічну систему або залишиться сировинною базою розвинених країн.

Література

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл/ пер. с англ. 2-е изд., испр. и доп. – М.: Academia, 2004. 788 с.
2. Римарева Л.М. Державна підтримка експортної діяльності в зарубіжних країнах та в Україні / Л.М. Римарева, А.В. Лукач, Н. М. Путь. – [Інтернет-ресурс] – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1187/>
3. [Інтернет-ресурс] – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/ /2013/2013_05_27

Литвин С. М.

асистент кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету

МИТНІ ІННОВАЦІЇ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В 1947 р. в Женеві 22 країни підписали Генеральну угоду з тарифів і торгівлі (ГАТТ). У рамках ГАТТ фахівці дійшли висновку, що гармонізувати міжнародну торгівлю одними тарифно-преференційними заходами неможливо. Для досягнення цього завдання необхідно ще й гармонізувати практику митного адміністрування, як основного інструмента обмежень і регулювання міжнародної торгівлі з боку національних урядів. Результатом такого розуміння стала Міжнародна конвенція про спрощення й гармонізації митних процедур (далі – Кіотська конвенція), яка була укладена в 1973 р. в Кіото. Нова редакція була схвалена Всесвітньою торговельною організацією у 1999 р. Україна приєдналася до Конвенції в 2006 р, а застосовувати її норми почала з 2011 р. [1].

Головний принцип Кіотської конвенції пов'язаний з необхідністю спрощення митних процедур для прискорення зовнішньоторговельного товарообігу, сприяння торгівлі й зняття необґрунтованих адміністративних бар'єрів. Застосування норм Конвенції дозволяє вживати заходи щодо усунення розбіжностей у митних процедурах держав-учасників Конвенції з метою спрощення й полегшення міжнародної торгівлі й інших видів міжнародного обміну.

Рамкові стандарти безпеки й сприяння глобальній торгівлі (SAFE), розроблені Всесвітньої митною організацією й затверджені в 2005 р., є принципово новим підходом до методів роботи в сфері митного адміністрування. Один з елементів Рамкових стандартів – це пільги, які митні служби надають компаніям, що дотримують мінімальні стандарти безпеки в ланцюзі поставки товарів. Україна реалізувала такі пільги шляхом імплементації в національну законодавчу базу поняття «Уповноваженого економічного оператора» і «Уповноваженого експортера». Це дозволяє підприємствам після проходження відповідних процедур реєстрації брати на себе зобов'язання по деяких аспектах митного оформлення, спрощуючи процедуру оформлення документів і проходження митних процедур.

З початком дії Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС особливого значення набули процеси гармонізації українського та європейського митного законодавства. Ці процеси здійснюватимуться шляхом імплементації найважливіших митних норм ЄС в національне митне законодавство. Так, Кабінет Міністрів України, своїм

розпорядженням від 22.04.15 № 391 [2] схвалив плани імплементації актів законодавства ЄС у сфері оподаткування, митних питань і сприяння торгівлі. Згідно з цим розпорядженням імплементації підлягають: Конвенція про спрощення формальностей у торгівлі товарами та Конвенція про єдиний режим транзиту; Регламент № 952/2013 Європейського Парламенту та Ради, яким встановлюється Митний кодекс Союзу; Регламент Ради № 1186/2009, що встановлює систему Співтовариства для звільнення від сплати мит; Директива Ради № 2007/74 про звільнення від податку на додану вартість і акцизів на товари, що ввозяться особами, які подорожують з третіх країн; Регламент № 608/2013 Європейського Парламенту та Ради про митний контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності; Імплементаційний Регламент Комісії № 1352/2013 від, яким встановлюються форми документів, передбачені Регламентом № 608/2013 Європейського Парламенту та Ради щодо митного контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності; Директива Ради 2003/96 про реструктуризацію системи Співтовариства з оподаткування продуктів енергії та електроенергії.

Крім того керівництво Державної фіскальної служби визначило питання міжнародного співробітництва в якості пріоритетного напрямку розвитку за напрямом митної справи. Серед таких питань основними є приєднання: до угоди між країнами щодо автоматичного обміну податковою інформацією. Це скоротить час виконання митних процедур на кордоні, мінімізує вплив людського фактору, підвищить достовірність декларування товарів та ефективність боротьби з контрабандою і митними правопорушеннями; до системи NCTS – загальноєвропейської комп'ютеризованої системи управління транзитними вантажами. Фактично ця система надає можливість здійснювати контроль за переміщенням товару та є засобом інтеграції митних систем Європи [3].

Література

1. Міжнародна конвенція про спрощення й гармонізації митних процедур – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України 22.04.2015 № 391 «Про схвалення розроблених Міністерством фінансів планів імплементації деяких актів законодавства ЄС у сфері оподаткування, митних питань та сприяння торгівлі» – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/391-2015-p>.
3. Роман Насіров, Голова Державної фіскальної служби України, сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://sfs.gov.ua/>.

Пугачевська К. С.

к.е.н, асистент кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ТЕХІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЄС В УКРАЇНІ

Підписання політичної, а згодом економічної частини Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом формує нове підґрунтя для поглибленого співробітництва у сфері технічного регулювання шляхом посилення співпраці з питань приведення нормативно-правового забезпечення у відповідність до європейських вимог, а також активізації співробітництва з міжнародними організаціями у сфері метрології, стандартизації, сертифікації, акредитації. Це сприятиме вже розпочатому процесу реформування цієї складової економічної політики, забезпечить підтримку реалізації Угоди СОТ про технічні бар'єри у торгівлі та відповідних положень Угоди про Асоціацію, а також дозволить підвищити якість й ефективність надання послуг у сфері технічного регулювання.

Система технічного регулювання в Україні має істотні недоліки: обов'язковий характер багатьох застарілих стандартів, зосередженість на конкретних зразках (еталонах) продукції замість акцентування на вимогах безпеки, суперечливість і неузгодженість нормативно-правової бази.

В Україні формування нової системи технічного регулювання почалось раніше, ніж у країнах МС. При цьому в процесі реформування після 2000 р. Україна орієнтувалась на систему технічного регулювання Європейського Союзу, поступово впроваджуючи акти європейського законодавства у вітчизняну практику.

Характерним для системи технічного регулювання в Україні є те, що вона почала формуватись на основі узгоджених з ЄС пріоритетів відносно таких товарів як низьковольтне обладнання, машини та механізми, прості посудини високого тиску, електромагнітна сумісність, тобто за тими напрямками, за якими потенційно конкурентоспроможна продукція з ЄС легше просуватиметься на ринок України. Враховуючи нові вимоги до сталого розвитку та якості навколишнього середовища, це насамперед мають бути енергозберігаючі технології, сучасні системи електроприводу та теплопостачання, електропобутові пристрої тощо.

Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України № 844-р від 19 серпня 2015 р. «Про схвалення Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року» [1] необхідність подальшого реформування системи технічного регулювання зумовлена такими факторами як: усунення технічних бар'єрів у торгівлі між ЄС та Україною; зобов'язання, які взяла Україна при

вступі до СОТ; необхідність модернізації економіки шляхом збільшення обсягу інвестицій та підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку.

Станом на 25 січня 2016 р. Постановами Кабінету Міністрів України прийнято 47 технічних регламентів України, з яких 45 розроблені на основі актів європейського законодавства. З 27 актів європейського законодавства, визначених Додатком III проекту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в Україні прийнято 25 технічних регламентів, із яких 22 введено в дію.

У переліку 47 технічних регламентів відсутні технічні регламенти на сільськогосподарську продукцію та продукцію харчової промисловості, тоді як у Митному Союзі вже прийнято 9 технічних регламентів щодо безпеки сільськогосподарських та харчових продуктів, які охоплюють великий перелік продукції. Характерним є те, що ці обов'язкові технічні регламенти на харчову продукцію визначають умови її виробництва, а також єдині санітарно-епідеміологічні та гігієнічні вимоги; ветеринарні і карантинні заходи.

Національні стандарти, вимоги обов'язкової сертифікації, технічні умови в Україні не гарантують безпечності споживачам, оскільки є більш пов'язаними з технічними характеристиками продукції, ніж із безпечністю [2, с. 76]. Натомість на ринках Євросоюзу більшість продукції не підлягає технічному регулюванню завдяки ефективному функціонуванню системи ринкового нагляду, яка забезпечує відповідність ввезених товарів вимогам охорони здоров'я та безпеки споживачів. Відтак, Європейський Союз не тільки встановлює нові прогресивні правила, але й оцінює їх ефективність, знаходячи відповіді на нові виклики глобалізованої економіки.

Отже, нині в Україні створюється відповідна нормативно-правова база, яка запроваджує нову систему технічного регулювання, що відповідає ключовим принципам системи технічного регулювання в ЄС. Але її практичне впровадження наражається на певні перешкоди, а відтак діюча система технічного регулювання ще не повною мірою відповідає європейським вимогам. Так, зокрема, на період до введення в дію технічних регламентів підтвердження відповідності здійснюється через процедуру обов'язкової сертифікації в системі УкрСЕПРО. Таким чином, законодавчо проголошена добровільність стандартів фактично не діє, а повільний темп впровадження технічних регламентів в Україні не дає можливості повністю відмовитись від обов'язкової сертифікації.

Література

1. Про схвалення Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року Розпорядження Кабінету Міністрів України №844-р від 19 серпня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
2. Структурна переорієнтація зовнішньої торгівлі у системі факторів економічного зростання : моногр. / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, В.В. Юхименко [та ін.] ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. – 652 с.

Федун І. Л.

д.е.н., професор кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ – МІЖНАРОДНИЙ ТОРГОВЕЛЬНИЙ ПАРТНЕР УКРАЇНИ

Однією з характерних ознак української економіки є орієнтація на зовнішні ринки. Ринок ЄС є дуже важливим в сегменті реалізації української аграрної продукції. Так за період з 2008-2015 рр. на ринок ЄС припадало близько 30% всього товарообороту агропродовольчої продукції України. Найбільш суттєве зростання двостороннього зовнішньоторговельного обороту спостерігалось у 2008 році, що насамперед зумовлено вступом України до СОТ. Проте світова фінансово-економічна криза внесла значні корективи в формування торговельного балансу. Всі ці наслідки у зовнішній торгівлі вдалося подолати лише у 2011-2012 рр. (рис. 1).

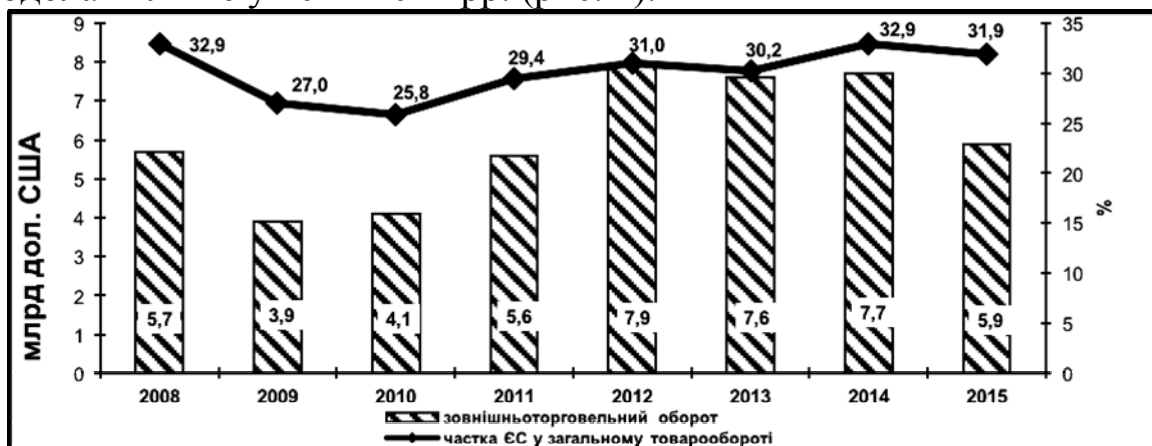

Рис. 1. Динаміка товарообороту агропродовольчої продукції України з ринками країн ЄС, 2008–2015 рр.

Джерело: складено автором за [1]

Торгове сальдо агропродовольчої продукції між Україною і ЄС, окрім 2010 р. позитивне (рис. 2), що дозволяє сподіватися на перспективи України при функціонуванні зони вільної торгівлі з ЄС.

Основними товарами українського аграрного експорту в ЄС є сировинна продукція рослинництва (насіння зернових та олійних культур), нерафінована соняшникова та інші олії, а також залишки і відходи харчової промисловості (в основному шроти і макуха олійних культур). В загальній структурі експорту за останні роки на ці товарні позиції в середньому припадає понад 80%. У 2015 р. частка насіння зернових та олійних культур становила 54,5%, жирів та олій – 16,3%, а частка групи «залишки і відходи харчової промисловості» зросла до 11,8% [1].

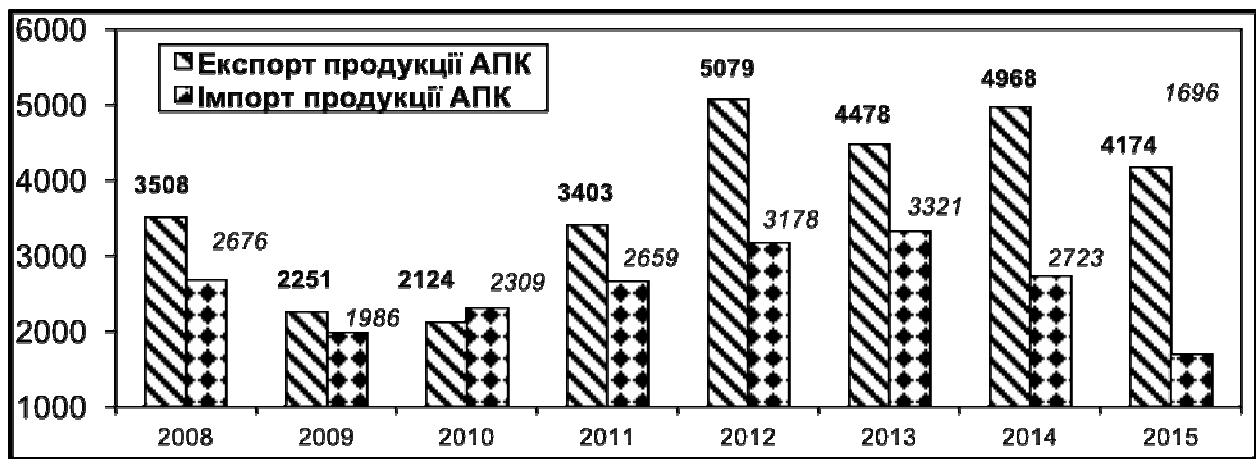

Рис. 2. Динаміка зовнішньої торгівлі України з ЄС аграрною продукцією у 2008-2015 рр., млрд доларів США

Джерело: складено автором за [1]

Аграрний імпорт з ЄС до України, на відміну від експорту, не так чітко структурований, однак виділяються наступні продукти: плоди та горіхи – за рахунок цитрусових, яблук, груш, слив, черешень і т.п., зернові культури (переважно це насіння кукурудзи), різні харчові продукти, алкогольні і безалкогольні напої (визначальними тут є етиловий спирт і виноградні вина), залишки і відходи (ввозимо продукти для годівлі тварин).

Сировинна орієнтація українського експорту зумовлює уразливість зовнішньоторговельних позицій України, оскільки попит на сировинні товари непостійні і характеризується значною ціновою мінливістю. Існує потенційна загроза, що в умовах вільної торгівлі вітчизняна продукція по товарних групах «м'ясо та їстівні субпродукти», «овочі», «молоко та молочні продукти» виявиться неконкурентною не тільки на європейських, а й на ринках України.

Типовими перешкодами для вітчизняного експорту до країн Європейського Союзу виступають нетарифні бар'єри. Все ще немає дозволу на поставки українського м'яса (крім птиці), а експорт молочної продукції можна здійснювати лише з цього року. До того ж, деякі товарні позиції мають зовсім малі квоти, не можуть принести значну валютну виручку, і тому не цікавлять крупних експортерів. Зазвичай, постачають свою продукцію в ЄС ті підприємства, які вже мали напрацьовані торговельні зв'язки. З повноцінним вступом у дію зони вільної торгівлі, починаючи з 1 січня 2016 року, свою частину зобов'язань почала виконувати й Україна. Таким чином, у нинішньому році торгівля здійснюватиметься вже при обопільному виконанні умов Угоди, а її показники будуть більш наочними.

Література

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ЕКОЛОГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

Бохан А. В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету

ЕКОЛОГІЧНІ АКЦЕНТИ В БІЗНЕС-ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ

Трансформаційні процеси у сфері економіки України актуалізують значимість розширення євроінтеграційної співпраці в політичній, дипломатичній, економічній та екологічній сферах. Федеративна Республіка Німеччина є для України стратегічно важливим партнером у сфері торговельно-економічного співробітництва. Розвиток бізнес-відносин України та ФРН є надзвичайно перспективним з огляду науково-технічного прогресу і нових можливостей у рамках «Угоди про асоціацію Україна – Європейський Союз».

Договірно-правова база відносин між Україною і ФРН на сучасному етапі складається із понад 85 документів міжнародно-правового характеру, 43 з яких укладені на міждержавному та міжурядовому рівнях. Кількість представництв німецьких фірм в Україні наразі становить 250, німецьких фірм та спільних підприємств – понад 950. Загалом в Україні функціонує понад 1200 фірм з участю німецького капіталу. Ділове співробітництво на регіональному рівні між Україною та ФРН охоплює 30 міст Німеччини (найбільші контакти із землями Баварія та Баден-Вюртемберг)[1].

Власне це сприяє налагодженню відповідних контактів у сфері політичних, бізнесових, культурних та інших проектів. Зокрема, науково-технічне, інноваційне та екологічне співробітництво між нашими країнами сприяє реалізації проектів прикладних розробок у таких сферах як: матеріалознавство, хімічні технології, нанодослідження, нанотехнології та нанобіотехнології, морські дослідження, дослідження у галузі охорони здоров'я та медичної техніки, інформаційні та телекомунікаційні технології.

Особлива увага в активізації бізнес-дипломатії між Україною та Німеччиною пов'язується з енергетичною, продовольчою та екологічною безпекою, агропромисловою діяльністю, охороною та відтворенням навколишнього природного середовища в контекст економічного зростання.

Головними пріоритетами співпраці України та ЄС є виконання пунктів Угоди про асоціацію у сфері питань екології та навколишнього

середовища, а також дотримання «Директив щодо охорони заповідних зон і глобального захисту довкілля». Завдяки цьому існуючі форми ділового співробітництва України та ФРН в сфері екологічного розвитку в аспектах політичного, інформаційного, наукового, технічного, інноваційного, соціального та культурного формату удосконалюються. Розвиток бізнес-дипломатії супроводжується укладанням зовнішньоторговельних контрактів, здійсненням міжнародних наукових проектів, наданням технічної допомоги і консультаційних послуг, впровадженням пілотних бізнес-концептів, залученням інвестиційних ресурсів, використанням різних технологій, що охоплює різні сфери діяльності.

Наприклад, Україна бере участь у Програмі «Озеленення економік у країнах Східного сусідства» (EaP-GREEN) на період 2013–2016 рр., що включає такі компоненти: [2]

- інструменти управління та фінансування для заохочення безпечного виробництва, переходу на «зелену» економіку;
- стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на навколишнє середовище як частина реалізації політики стійкого виробництва та споживання;
- демонстраційні проекти з реалізації, впровадження та поширення ресурсоефективного та чистого виробництва.

Фінансування «EaP-GREEN» здійснює Європейська Комісія за спільною згодою та участю чотирьох міжнародних організацій: Європейської економічної комісії ООН, Організації з економічного співробітництва та розвитку, Програми ООН по навколишньому середовищу та Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку. Додаткова фінансова підтримка здійснюється також іншими країнами (Австрією, Норвегією, Швейцарією, Нідерландами). В Україні програма «EaP GREEN» має підтримку двох Національних координаторів – від Міністерства екології та природних ресурсів і Міністерства економічного розвитку і торгівлі. Міжнародна програма виконується багатонаціональною командою, що складається зі співробітників усіх чотирьох міжнародних організацій та орієнтована на конструктивне співробітництво, розвиток стратегічного партнерства і прогресивну бізнес-дипломатію в екологічній сфері.

Література

1. Міжрегіональне співробітництво між Україною та Німеччиною. – Режим доступу : <http://germany.mfa.gov.ua/ua/ukraine-de/regions>
2. Програма EaP GREEN. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.recpc.kpi.ua>

ФОРМУВАННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В останні роки в Україні помітно зріс практичний і науковий, у тому числі загальнотеоретичний, інтерес до права Європейського Союзу. До предметного кола вітчизняних наукових розвідок входять різні аспекти правового поля ЄС, значне місце серед них посідають дослідження шляхів євроінтеграції у сфері охорони навколишнього природного середовища [1; 2].

Існування людської цивілізації все більше опиняється під загрозою через відсутність усвідомлення відповідальності нинішнього покоління перед майбутнім. Така глобальна проблема була визначена ще у першій половині ХХ ст. академіком В. Вернадським, вона була ґрунтовно викладена в ноосферній концепції, яку розвинули науковці наступних поколінь і продовжили її в концепції сталого розвитку [3].

На сучасному етапі розвитку Україна знаходиться в досить складній і дещо парадоксальній ситуації: з одного боку, їй доводиться дотримуватися положень міжнародних угод із забезпечення екологічних вимог, а з іншого – не припиняти темпів індустріального виробництва заради економічного зростання. Як свідчить досвід нових членів ЄС, маючи за орієнтир європейський вимір екологічної політики, в нашої держави є значні шанси гармонізувати в майбутньому екологічну та економічну складові розвитку. Розвиток вагомого значення набуває пошук оптимальної взаємодії між навколишнім природним середовищем і задоволенням базових потреб суспільства.

Як зазначає відомий науковець О.І. Фурдичко, екологічні проблеми є комплексними, сконцентровують увагу всієї системи знань із метою глибокого переосмислення можливих майбутніх глобальних наслідків [4].

Ситуація ускладнюється тим, що надмірно великі темпи використання природних ресурсів значно зменшують їх запаси. Проблема полягає саме в тому, яким чином погодити швидкість використання цих ресурсів з природно-ресурсним потенціалом держави? Тому, щоб збалансований розвиток став реальністю необхідно обґрунтувати та впровадити нові принципи екологічно безпечного природокористування; всім галузям та виробництвам необхідно планувати споживання первинних ресурсів лише після вичерпання можливості використання вторинних ресурсів. Але як цього досягти? На нашу думку, це є можливим лише за умови формування принципів взаємних відносин людини і суспільства.

Зазначимо, що збалансований розвиток України є припинення деградації природних екосистем і забезпечення високого рівня та якості життя нинішнього і майбутніх поколінь українців. Досягнення цієї мети відповідає світоглядним цінностям і культурним традиціям народу, а також міжнародним зобов'язанням України в контексті євроінтеграції [4].

Отже, формування збалансованого розвитку можливо лише за умови практичної реалізації основних його принципів. Такими є: розвиток виробництва – завдяки зменшенню темпів споживання природних ресурсів; відповідальний підхід щодо перерозподілу ресурсів між багатими і бідними. Але шлях до економного споживання матеріальних і енергетичних ресурсів пролягає через створення екологічно чистих технологій і об'єктів техніки. Тому збалансований розвиток неможливий без формування громадянського суспільства, впровадження механізмів громадянського контролю за діяльністю органів державної влади, залучення громадян до прийняття екологічно важливих і безпечних рішень. Ці питання, сьогодні є найбільш важливими для нашої країни.

Таким чином, можна констатувати, що Україна, на жаль, знаходиться ще далеко від європейських стандартів правової регламентації взаємин із навколишнім середовищем. Але окреслення євроінтеграції в якості стратегічної мети розвитку нашої держави, активізація політики реального приведення законодавства та рівня добробуту громадян у відповідність з євростандартами свідчать про перспективність процесів.

Література

1. Екосередовище і сучасність. Екологічне законодавство України та його гармонізація з європейським правовим полем : монографія : у 9 т. / С.І. Дорогунцов, М.А. Хвесик, Л.М. Горбач, П.П. Пастушенко. – Київ : Кондор, 2007. – Т. 7. – 611 с.
2. Лозо В.И. Правовые основы экологической стратегии Европейского Союза (концепция, программное обеспечение, систематизация и комментарий действующего законодательства ЕС) : монографія / В. И. Лозо. – Х. : Право, 2008. – 368 с.
3. Гадзало А.Я. Концептуальний підхід до економічних основ збалансованого природокористування // А.Я. Гадзало / Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Випуск 6, Ч. 1. – 2016.
4. Фурдичко О.І. Екологічні основи збалансованого розвитку агросфери в контексті євроінтеграції України: монографія / О.І. Фурдичко. – Київ : ДІА, 2014. – 432 с.

Дяків Р. С.
к.е.н., професор, академік Української академії наук
Генеральний директор Міжнародної економічної фундації

ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ В ІННОВАЦІЙНОМУ ФОРМАТІ ЕКОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Міжнародна економічна інтеграція в сучасних ринкових умовах характеризується зміною векторів співробітництва між країнами та посиленням ділової активності в контексті екологічного розвитку.

Інноваційний контекст бізнес-діяльності передбачає формування нових ідей для розширення сегментів ринку екологічної індустрії, що набувають практичного застосування на основі системного управління цими процесами на різних рівнях.

Важливим за цього постає спроможність ринкових агентів до комерціалізації нових знань, використання наукових здобутків, впровадження прогресивних технологій і продукування екологічних товарів. Генерування інновацій передбачає оцінку кількісних і якісних показників інтенсивності їх створення, можливостей реалізації інноваційних проектів, а також здатності фірм мобілізувати бізнес-потенціал задля ринкової апробації новацій, отримання прибутку, покращення ділового іміджу в контексті збільшення екологічної відповідальності.

У зв'язку з цим, актуальним є дослідження прояву «дифузії⁷ інновації» в екологічній сфері, яку доцільно визначати як [1]:

- процес передачі нововведення, ідеї чи технології відповідними комунікаційними каналами певним її споживачем в часі, які орієнтовані на екологічний ефект;
- розповсюдження підприємницькими суб'єктами освоєної та впровадженної інновації (інноваційного проекту) в ін. регіонах, на нових інвестиційних ринках за умов нової ринкової кон'юнктури, фінансово-економічної та екологічної ситуації;
- процес передавання (трансферу) технологій бізнес-агентам різних країн з урахуванням часу, завдяки чому нововведення проникають в різні галузі екологізації виробництва та охоплюють значний сегмент споживчого ринку екологічної продукції.

Основними чинниками, які обумовлюють швидкість дифузії інновацій є: 1) відносна перевага екологічної інновації порівняно з

---

⁷ *Дифузія* (від латин. diffusion – поширення, розсіювання) – рух частинок певного середовища, що спричиняє перенесення речовин, вирівнювання їх концентрацій чи урівноваженого поширення в іншому середовищі.

взаємозамінними технологіями, що виражається економічними, соціальними та екологічними показниками; 2) сумісність екологічної інновації – її відповідності існуючій системі цінностей, минулого досвіду та потребам реципієнта; 3) складність екологічної інновації, яка характеризується рівнем простоти та легкості для розуміння, засвоєння, використання та пристосування до інновації; 4) простота апробації екологічної інновації – можливість її впровадження в обмежених масштабах, подільність інновації на окремі частини; 5) комунікативність екологічної інновації, яка характеризується можливістю її розповсюдження між іншими реципієнтами / країнами.

Європейський інноваційний простір взаємодії суб'єктів ділової активності характеризується, насамперед, інституціональними компонентами в реалізації програм, проектів і моделей прогресивного змісту. Практикується також застосування системного підходу в розвитку інноваційної політики ЄС і відповідних механізмів її практичної реалізації у вигляді дифузії інновацій.

Наприклад, «Horizon 2020» – це програма ЄС «8 FP» з наукових досліджень та інновацій є інструментом реалізації флагманських ініціатив «Інноваційного союзу», «Europe 2020», «New HTS 2020», що спрямовані на залучення приватних інвестицій, ресурсів і стратегічного капіталу міжнародного бізнесу для формування конкурентоспроможності Європи у глобальному вимірі. Головним завданням програми є впровадження наукових «проривів», відкриттів і світових нововведень, впроваджуючи великі ідеї з лабораторій на європейські ринки.

Програма «Horizon 2020» включає такі три основні компоненти: «передова наука» – зміцнення позицій ЄС в науці та дослідженнях; «індустріальне лідерство» – фінансування ключових технологій, більший доступ до капіталу та підтримки малого та середнього бізнесу; «соціальні виклики» – вирішення суспільних проблем європейців (захист навколишнього середовища та зміна клімату, розширення транспортної мережі, збільшення наукової та професійної мобільності, розвиток альтернативних джерел енергії, очищення та безпека продуктів харчування та ін.). Отже, пріоритетність і підтримка вище зазначених напрямів у розвитку європейського суспільства є свідченням прояву дифузії інновації екологічного спрямування.

Література

1. Енциклопедія інновацій / Р.С. Дяків, А.А. Мазаракі та ін. ; за ред. Р.С. Дяківа. – Київ : МЕФ, 2012. – С. 117.

Іксарова Н. О.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ БІЗНЕСУ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

Однією з передумов розвитку вітчизняної економіки є посилення експортоорієнтованих галузей та адаптація стандартів ведення бізнесу до вимог міжнародного середовища. Важливим напрямом для України має сьогодні стати екологізація бізнесу, оскільки на зовнішніх ринках, які є привабливими для України, стандарти якості продукції, так само як і вимоги до процесу її виробництва, є набагато вищими за ті, що нині застосовуються в Україні.

Екологізація виробництва є тривалим і ресурсо-витратним процесом і вимагає комплексного підходу. Проблемою вітчизняного бізнесу є сьогодні використання ним застарілих технологій, що не відповідають екологічним стандартам розвинутих країн, що вказує на неможливість кардинальної зміни стратегії підвищення міжнародної конкурентоспроможності українського промислового комплексу. Разом з тим, складання довгострокових планів та поступова реалізація заходів у сфері переоснащення виробничих потужностей за одночасного підвищення екологічної орієнтації інших бізнес-процесів може стати джерелом конкурентних переваг вітчизняних компаній в довгостроковій перспективі [1].

Навіть в Україні споживачі сьогодні звертають все більше уваги на те, яким чином виготовлена та чи інша продукція, що обумовлює необхідність імплементації підприємствами еколого-орієнтованих технологій. За останні роки значна кількість українських підприємств (особливо тих, що працюють у сфері малого та середнього бізнесу) освоїли інтенсивні технології виробництва, почали використовувати якісне обладнання та обробні технології, що привело до збільшення обсягів виробництва якісної продукції, що спрямовується на експорт.

При цьому на внутрішньому ринку така продукція є, зазвичай, неконкурентоспроможною, через її високу ціну, що призводить до ситуації. За якої на внутрішньому ринку, за умов наявності передумов для виробництва якісної продукції, ми споживаємо імпортні аналоги, які за своїми параметрами поступаються вітчизняним товарам. Виникає ситуація, за якої екологічна продукція характеризується зовнішньою міжнародною конкурентоспроможністю, але у той

самий час не є внутрішньо конкурентоспроможною – зазначений парадокс свідчить про невідповідність структури виробництва інтересам внутрішнього споживача та вимагає від держави дій для забезпечення підтримки внутрішнього споживання якісної вітчизняної продукції шляхом введення експортних квот або ж надання пільг підприємствам для купівлі екологічної вітчизняної продукції, що використовується для проміжного споживання.

Щоб завоювати зарубіжний ринок, промисловим підприємствам доцільно застосовувати стратегію інтегративного росту, при цьому головну роль в даному процесі можуть відігравати як малі та середні підприємства, які є більш мобільними, і, відповідно, більш сприйнятливими до нових технологій, так і великі компанії, які, проте, потребують повного оновлення та модернізації, коштів на що а ну у самих підприємств, а ні у держави сьогодні немає. При цьому завданням держави залишається створення передумов для ефективного розвитку інфраструктури, що забезпечить доставку якісної продукції до споживача. Важливою функцією уряду є також реалізація загальної екологічної політики для підготовки споживачів до сприйняття нової якісної продукції [2].

У сучасних умовах трансформації економіки України, характерною особливістю якої є диспропорція розвитку попиту і пропозиції на ринку, винятково важливе значення має розробка економічного механізму формування і забезпечення ефективного функціонування системи збуту екологічної продукції. Адже нині ринкові відносини дедалі більше стають основними чинниками регулювання виробництва цієї продукції, впливають на рівень і динаміку цін та інші показники ефективності.

Потенціал екологічного виробництва промислової продукції залишається нереалізованим з причин довготривалого становлення вітчизняного ринку. Це вимагає визначення особливостей та опрацювання обґрунтованих рекомендацій щодо його формування та розвитку.

Література

1. Кирчата І.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства в глобальному середовищі : монографія / І.М. Кирчата, Г.В. Поясник. – Х. : ХНАДУ, 2009. – 160 с.
2. Гирусов Э.В. Экология и экономика природопользования / Э.В. Гирусов. – М. : Юнити. – 2013. – 519 с.

Кравець П. В.

к.с.-г.н., доцент кафедри лісового менеджменту
Національного університету біоресурсів і природокористування України

Павліщук О. П.

к.е.н., доцент кафедри лісового менеджменту
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЕВИНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЛІСОВУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ

Необхідність боротьби із незаконними рубками та тіньовим оборотом деревини, які мають негативні з погляду інтересів суспільства наслідки, зумовлює потребу пошуку ефективного інструментарію вирішення зазначених проблем. Механізми підтвердження законності походження деревини є невід'ємною складовою забезпечення прозорості ринку лісопродукції та боротьби із незаконними лісозаготівлями. При цьому розвиток інструментів досягнення зазначених цілей повинен враховувати важливість сприяння відкритій та вільній міжнародній торгівлі лісовою продукцією, заснованій на погоджених у багатосторонньому порядку недискримінаційних процедурах та правилах, що відповідає рішенням конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) [1].

Аналізуючи вимоги європейського законодавства щодо забезпечення законності походження деревини, слід відмітити План дій Європейського Союзу стосовно правозастосування, управління та торгівлі, що стосується лісового сектору (FLEGTActionPlan, 2003 р.), який включає заходи щодо попередження імпорту деревини незаконного походження в країни ЄС, збільшення попиту на деревину, що походить з лісів, управління якими здійснюється на засадах сталого розвитку [2].

Ключові європейські вимоги щодо забезпечення торгівлі деревиною законного походження розкрито у регламенті ЄС «Про зобов'язання операторів, які розміщують лісоматеріали та продукцію з деревини на ринку» від 20.10.2010 р. № 995/2010 [3]. Зазначений Регламент ЄС забороняє розміщувати на ринку незаконно заготовлені лісоматеріали та продукцію з незаконно заготовленої деревини. У регламенті окреслено обов'язки операторів, які першими здійснюють розміщення на ринку ЄС лісоматеріалів і продукції з деревини, а також трейдерів, які продають або купують лісоматеріали чи продукцію з деревини, що вже присутні на внутрішньому ринку ЄС.

Зобов'язання операторів відповідно до Регламенту ЄС №995/2010 полягають у необхідності використання комплексу процедур та заходів, які називаються системою належної перевірки (англ. «DueDiligenceSystem»), а трейдерів – необхідності надання належної інформації про безпосередніх

постачальників та споживачів продукції. Зокрема, система належної перевірки відповідно до регламенту ЄС, яку мають використовувати усі імпортери лісоматеріалів у країнах ЄС (оператори), включає три складові:

1. Заходи і процедури, що забезпечують доступ до визначених регламентом ЄС категорій інформації про розміщення оператором на ринку лісоматеріалів і продукції з деревини, у тому числі до документів або іншої інформації, що свідчить про відповідність цих лісоматеріалів та продукції з деревини застосовному законодавству.

2. Процедури оцінювання ризиків, що дозволяють оператору аналізувати та оцінювати ризики розміщення на ринку незаконно заготовлених лісоматеріалів або продукції з такої деревини.

3. Процедури й заходи щодо мінімізації ризиків постачання продукції незаконного походження, тобто з порушенням застосовного законодавства країни, у якій здійснюють лісозаготівлю.

Застосовне законодавство країни, у якій здійснюють лісозаготівлю, охоплює, з-поміж іншого, права на заготівлю деревини, платежі за право рубки і лісоматеріали, зобов'язання щодо рубок, включаючи екологічне та лісове законодавство стосовно збереження біорізноманіття, а також права третіх сторін щодо використання та володіння лісовими ресурсами й торговельне та митне законодавство, що стосується лісового сектору.

Таким чином, система гарантування законності походження деревини охоплює як процес лісоуправління, зокрема, в частині дотримання застосовного законодавства країни у процесі лісозаготівель, так і процес контролю ланцюга поставок деревини.

Євроінтеграційні орієнтири поряд з важливістю реалізації зобов'язань у сфері управління лісами на засадах сталого розвитку визначають напрями удосконалення системи лісоуправління в Україні. Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних лісгосподарських, деревообробних підприємств на національному та міжнародному ринках лісопродукції в контексті європейських вимог щодо законності походження деревини вимагає удосконалення національної системи контролю руху деревини, представленої відповідними інструментами (системою електронного обліку, сертифікатами про походження деревини), а також подальшого розвитку лісової сертифікації, як інструменту забезпечення сталості і законності лісозаготівель.

Література

1. Принципы лесоводства : приняты Конференцией ООН по окружающей среде и развитию (1992 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org>.
2. Forest Law Enforcement, Governance and Trade(FLEGT). Proposal for an EU Action plan (Brussels, 2003). – Available on :<http://www.euflegt.efi.int>.
3. Regulation (EU) № 995/2010 of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 laying down the obligations of operators who place timber and timber products on the market. – Available on:<http://www.fleg.org.ua>.

Наукове видання

**НАЦІОНАЛЬНИЙ БІЗНЕС
У ВИМІРІ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА
З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ**

**Матеріали круглого столу
(Київ, 28 квітня 2016 року)**

Видавець і виготовлювач
Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ-156, Україна, 02156
E-mail: knteu@knteu.kiev.ua